

Nevâyî'yi Neden Öğrenmeliyiz?

Doç. Dr. Abdumurad Tilavov*

Özet:

Nevâyî bize gerçek insanın kim olduğunu tanımlıyor ve “Kimki cihan ehlinde insandürür, Bilki, nişani anga imandurur”, der. Ali Şiir Nevâyî üzerinde Türkiye’de güzide çalışmaları gerçekleştiren Agah Sırrı Levend’in belirttiği gibi: “Ali Şiir Nevâyî’yi muasırları ve tüm ümmet dönemi şairlerinden ayırt eden husus, onun edebi idrakidir”. Nevâyî, aşkın gizemlerini, mahiyetini anlatıyor. Nevâyî, gönlün, Allah katında ne kadar önemli olduğunu kendine öz ifadelerle anlatıyor. Nevâyî, ilim, amel ve ihlas arasındaki ince bir bağlılığı ortaya koyar.

“Nevâyî yaman bolsa, sen yahşi bol,
(Nevâyî kötü olsa, bari sen iyi ol)”, şairin insan hayatına yön veren prensiplerindendir.

Nevâyî, alçak gönüllülük konusunda da örnek alabileceğimiz ender şahsiyetlerden biridir.

“Şagird eger Şeyhülislam, eger kadıdır,
Eger ustad andın razıdır, Tengri razıdır”, beyti ve kendinden önce “Hamse” yazar şairleri Eshab-ı Kehf’e, kendisini de onları takip eden köpeğe benzetmesi bunun açık bir örneğidir:

Kehf-i beka içre alar olsa güm,
Men hem olay “rabi’ühüm kelbuhüm”

Nevâyî beş yüz küsur sene önce refah bir hayat yaşamak, tabiri caizse ‘milletin bekasi’ için neler yapılmalı sorusunu üç mısra da cevaplandıran ileri görüşlü evliya şairdir. Hırsı, hevesi, nefsi gemlemeden, zülme son vermeden yurt, millet refah bulamaz demiştir.

Nevâyî, edebi, sanatsal bakımdan ender istidat sahibidir. Gözü Kabe’ye, kırıkları ise Kabe’ye doğru namaz kılan cemaata benzetmiştir şairimiz:

Ger hayalim közdedir, köz uyi güya Kabe’dür,

Kim, turub etrafıda kırıklarım eyler namaz.

Ali Şiir Nevâyî’yi öğrenmek kemale adım atmaktır, gönül ve hayat ferahlığına ermektir. Tebliğimizde Nevâyî’nin edebi husuiyetlerine yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: gönül, aşk, ilim ve alim, ihlas, kamillik, nefis.

* Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi Öğretim Üyesi, Özbekistan; a.tilavov@mail.ru;
<https://orcid.org/0000-0003-2367-6620>.

Why Should We Study Nava'i?

Doç. Dr. Abdumurad Tilavov*

Abstract:

Nava'i provides a definition of the true essence of humanity, stating, "Whoever is truly human in this world, know that the sign of such a person is faith." As noted by Agah Sırrı Levend, a distinguished scholar who has conducted remarkable studies on Ali Shir Nava'i in Turkey, "What distinguishes Ali Shir Nava'i from his contemporaries and all poets of the classical Islamic period is his literary perception."

Nava'i explores the mysteries and nature of love while emphasizing the significance of the heart in the sight of God through his unique expressions. He elucidates the delicate interconnection between knowledge, practice, and sincerity. Among his guiding principles for life is the verse:

"If Nava'i is harsh, at least you be kind."

Furthermore, Nava'i stands as a rare figure exemplifying humility. This is evident in his couplet:

"Whether the student is the Shaykh al-Islam or a judge,
If the teacher is pleased with him, then God is pleased with him."

Additionally, his metaphorical self-comparison to the dog following the People of the Cave—while likening poets before him who wrote Hamse to the Ashab al-Kahf—further highlights his modesty:

"If they are admitted into the eternal cave,
May I, at least, be 'their fourth, their dog.'"

Over five centuries ago, Nava'i demonstrated remarkable foresight in addressing the question of how to ensure the well-being of a nation. He concisely articulated in three verses that without curbing greed, suppressing vain desires, and eradicating oppression, neither the homeland nor the people could achieve prosperity.

From a literary and artistic perspective, Nava'i was an exceptionally gifted figure. His poetic imagery is striking, as seen in his depiction of the Kaaba and the worshippers around it:

"If my vision dwells in my eyes, then my eyes are like the Kaaba,
And my eyelashes, standing around it, perform their prayers."

To study Ali Shir Nava'i is to take a step towards spiritual and intellectual perfection, attaining inner peace and enlightenment. This paper will examine the literary characteristics of Nava'i, shedding light on his unique contributions.

Keywords: heart, love, knowledge and scholar, sincerity, perfection, self-discipline.

* Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi Öğretim Üyesi, Özbekistan; a.tilavov@mail.ru;
<https://orcid.org/0000-0003-2367-6620>.

Navoiyni Nima Sababdan O'rganishimiz Kerak?

Doç. Dr. Abdumurad Tilavov*

Annotatsiya:

Navoiy bizga haqiqiy inson kim ekanini tavsiflaydi va “Kimki, jahon ahlida insondurur, Bilki, nishoni anga imondurur”, deydi. Alisher Navoiy bo'yicha Turkiyada ko'zga ko'ringan tadqiqotlarni amalga oshirgan Ogoh Sirri Levandiyning ta'kidlagani kabi: “Alisher Navoiyni zamondoshlari va barcha musulmon dunyosi shoirlaridan ayirib turadigan jihat, uning adabiy idrokidir”. Navoiy ishqning sirlarini, mohiyatini tushuntiradi. Navoiy ko'ngil, Alloh nazdida qanchalik muhim ekanini o'ziga xos ifodalar bilan tushuntiradi. Navoiy ilm, amal va ixlos orasidagi nozik bog'ni markazga qo'yadi:

“Navoiy yomon bo'lsa, sen yaxshi bo'l”, shoirning inson hayotida belgilaydigan asosiy prinsiplaridandir.

Navoiy kamtarlik masalasida ham o'rnak olinadigan buyuk shaxsiyatdir.

“Shogird agar shayx-ul islom, agar qozidir,

Agar ustod andin rozidir, Tangri rozidir”, satrlari va o'zidan oldin “Xamsa” yozgan shoirlarni Ashob-i Kahfga o'zini esa ularni ta'qib qilayotgan itga o'xshatishi buning ochiq bir namunasidir:

Kahf-i baqo ichra alar bo'lsa gum,

Men ham bo'lay “rabi'uhum kalbuhum”.

Navoiy besh yuz yil oldin rohat bir hayot yashash uchun, ta'biri joiz bo'lsa, “millatning begi” uchun nimalar qilish kerak savoliga uch satrda javob bergan ushbu qarashi sabab ham avliyo shoirdir. Xirsni, havasni, nafsni yo'q qilmasdan, zulmga yakun bermasdan yurt, millat tinch yashamasligini bildiradi.

Navoiy adabiy, san'at borasida ham buyuk iste'dod sohibidir. Ko'zni Ka'baga, kipriklarni esa Ka'baga to'g'ri namoz qilayotgan jamoatga o'xshatadi shoir:

Gar xayolim ko'zdadir, ko'z uyi go'yo Ka'badir,

Kim, turib atrofida kipriklarim aylar namoz.

Alisher Navoiyni o'rganish kamolotga qadam tashlamoqdir, ko'ngil va hayot tinchligiga erishmoqdir. Ushbu maqolamizda Navoiyning adabiy xususiyatlariga ham o'rin berilgan.

Kalit so'zlar: ko'ngil, ishq, ilm va olim, ixlos, komillik, nafs.

* Tashkent Devlet O'zbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi Öğretim Üyesi, Özbekistan; a.tilavov@mail.ru;
<https://orcid.org/0000-0003-2367-6620>.

Türkiye’de İlk Defa Başkent Üniversitesi’nde Ali Şir Nevâyî Araştırma ve Uygulama Merkezi Kuruldu

Prof. Dr. Abdurrahman Güzel*

Özet:

Bilindiği gibi; “Yüksek medeniyetleri yüce şahsiyetler meydana getirir” Türk’ün veciz ifadesinin gerçek muhatabı olan Türk insanı; inanan, düşünen, çalışan, fikir üreten, toplum fertlerinin birlik ve beraberliğini sağlayan, hoşgörüsüyle bütün gönüllere seslenen, onları millî birlik ve beraberlik ülküsünde bütünleştiren, mensubu olduğu toplumu çağdaş seviyede daha da yücelten, mevcuda daha yeniyi katan “iki gününü birbirine eşit kılmadan, ikinci gününü daha da verimli hâle getirerek çalışan ve inanan” örnek bir kişiliği temsil eder. Medenî toplumların geçmişlerini inceleyen bilim adamları, yükselme çağlarının temelinde bilgin, çalışan ve inanmış karakterlerin, abide şahsiyetlerin varlıklarını görürler. Bu şahsiyetler milletlere hayat veren ebedî bir ruh niteliği taşır.

Türk Dünyasına yeni bir milat ekleyen; ‘edebiyatçı, dilci, tarihçi, Çağatay Türkçesinin mucidi, müellif, mütefekkir, mutasavvıf, sanatkar, şair, devlet adamı,vb üstün vasıflara sahip Ali Şir Nevâyî’yi bütün yönleriyle Anadolu’da iyi tanımamız gerekmektedir.

Bu hususta konumuzu kısaca üç kısımda değerlendirmeye çalışacağız: Birinci kısımda; O’nun hayatı, edebî kişiliği, tarihi, Türkçesi, devlet adamlığı ve örnek kişiliğini; İkinci kısımda ‘Türkiye’de bir ilk olarak, 9 Şubat 2022’de Başkent Üniversitesi Ali Şir Nevâyî Araştırma ve Uygulama Merkezini kuruluşumuz; Üçüncü kısımda, kuruluş amacımız doğrultusunda Türkiye-Özbekistan ve Türk Dünyasında bu konuda yaptığımız ve yapacağımız müştereken çalışmalar olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ali Şir Nevâyî Araştırma ve Uygulama Merkezini, Faaliyetler, Deflet adamlığı, Şahsiyeti.

* Başkent Üniversitesi Ali Şir Nevâyî Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü, Ankara/Türkiye; aguzel56@gmail.com.

Nevâyî ile Mevlânâ'nın Manevî ve Edebî Beraberliği

Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu*

Özet:

Mevlânâ ile Nevâyî arasında izlenebilecek bağlantılar birden çoktur. Nevâyî'nin Nesâyimu'l-Mahabbe'sinde Mevlânâ'nın ve çevresinde bulunan kişilerin hayat hikayelerindeki üslubu öncelikle dikkat çekmektedir. Bu eser, gerçekte Abdurrahman-ı Câmî'nin Nefehâtü'l-uns kitabının tercümesidir. Ancak Nevâyî, bu eserin yazılmasına vesile olduğu gibi kendi tercümesine bazı şahısların hayat hikayelerini eklemiştir. Ali Şir Nevâyî ile Mevlânâ'nın kimlik beraberliğine birkaç açıdan yaklaşmak mümkündür.

Nevâyî'nin hocası, mürşidi ve sevgili dostu Molla Câmî'nin Mevlânâ'ya olan alakası bilinmektedir. Onun yanında bulunan ve birçok eseri yazmasına ısrarlarıyla vesile olan Nevâyî'nin bu ilgi ve hürmetten haberdar olduğu ve aynı duyguları paylaştığı şüphesizdir. Zaten Câmî'nin ve Nevâyî'nin bağlı olduğu Nakşibendiyye silsilesinde bu hürmeti taşıyanlar, sayısızdır. Bunlardan biri de Câmî'nin ve Nevâyî'nin gençlik yıllarının Nakşibendiyye tarikatı şeyhi Yakûb-i Çarhî'dir.

Aynı dönemlerde Herat'ta Mevlânâ'nın şiirlerinin okunduğu ve onun Mesnevî'siyle ilgili eserlerin yazıldığı bilinmektedir. Mollâ Câmî'nin bu özellikte bir risalesi bulunmasının yanında kaleme aldığı Nefehâtü'l-uns eserinde çeşitli zatların hayat hikayelerini Mevlânâ'nın eserlerinden naklettiği beyitlerle zenginleştirmiştir. Sultan Hüseyin Baykara ile Molla Câmî'nin ve Nevâyî'nin bulunduğu meclislerdeki zatlardan Huseyn-i Kâşifî, Mesnevî ile ilgili eserleriyle dikkat çeken bir müelliftir.

Nevâyî, Genceli Nizâmî ve Attâr-ı Nîşâbûrî ile özel bir edebî yakınlık içerisinde. Mevlânâ da aynı şekilde Nizâmî ve Attâr'ı eserlerinde hürmetle anmış ve ondan beyitler aktarmıştır. Nevâyî'nin Müslüman Türkler için taşıdığı duygu ve düşüncelerin hem Nizâmî'nin hem de Mevlânâ'nın eserlerinde iki üç asır önce mevcut olduğu hususu da dikkatlerden kaçmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Nevayî, Mevlânâ, Câmî, Nesâyimu'l-Mahabbe

*Mevlânâ Araştırmaları Derneği, Ankara/Türkiye; adnankaraismailoglu@yahoo.com;
https://orcid.org/0000-0001-5581-3736.

The Spiritual and Literary Collaboration of Ali Shir Nava'i and Rûmî

Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu*

Summary:

There are many connections that can be traced between Rûmî and Nava'i. In Nava'i's book *Nasayim al-mahabbat*, the style of the life stories of Rûmî and the people around him is especially striking. This work is a translation of Abd ar-Rahman Jami's *Nafahat al-uns*. However, Nava'i not only contributed to the writing of this work but also added the life stories of some individuals to his translation. It is possible to approach the identity unity of Ali Shir Nava'i and Jalal al-Din Rûmî from several perspectives.

It is known that Nava'i's teacher, mentor and dear friend Molla Jami had deep respect for Rûmî. It is certain that Nava'i, who was with him and who insisted on him writing many of his works, was aware of this interest and respect and shared the same feelings. In fact, there are countless people who carry this respect in the Naqshbandi Sufi order to which Jami and Nava'i are affiliated. One of these is Yaqub Charkhi, the Naqshbandi sheikh of Jami's and Nava'i's youth.

It is known that Rûmî's poems were read and works related to his *Masnavi* were written in Herat during the same period. Molla Jami has a treatise of this nature. Additionally, in his work *Nafahat al-uns*, he enriched the life stories of various people with couplets quoted from Rûmî's works. Husayn Kashifi, who attended meeting with Sultan Husayn Bayqara, Molla Jami and Nava'i is also known for his book about the *Masnavi*.

Nava'i has a special literary closeness with Nizami Ganjavi and Attar of Nishapur. Rûmî also respectfully mentioned Nizami and Attar in his works and quoted couplets from them. It also should not be overlooked that the feelings and thoughts Nava'i had for the Muslim Turks were present in the works of both Nizami and Rûmî two or three centuries ago.

Key Words: Nava'i, Rûmî, Jami, *Nasayim al-mahabbat*

*Mevlânâ Araştırmaları Derneği, Ankara/Türkiye; adnankaraismailoglu@yahoo.com; <https://orcid.org/0000-0001-5581-3736>.

Rûmî Ve Nevâyî'nin Manevî Tecrübesi ve Eserlerinde Fena Fenomeni ile Aşk-ı İlâhî Konseptinin Transandantal Mahiyeti.

Begizhan Akhmedov*

Özet:

Bu bildiride, doğu'nun iki büyük şahsiyeti — XIII. yüzyılın büyük şairi, filozofu ve sûfî mutasavvıfı Mevlânâ Celâleddin Rûmî ile XV. yüzyılın Türk şairi, devlet adamı ve düşünürü Ali Şîr Nevâyî'nin manevî mirası incelenmektedir. Çalışmanın odak noktası, ilahi aşk (aşk-ı ilahi) ve fena kavramı — yani benliğin teklikte yok oluşu — üzerinedir.

Araştırmanın temel amacı, Rûmî ve Nevâyî'nin eserlerindeki şiirsel anlatım ile onların manevî tecrübesi arasındaki içsel bağı ortaya koymak ve sembolik dil aracılığıyla ilahi aşk yolunun nasıl tasvir edildiğini analiz etmektir. Fena kavramı, her iki düşünürün tasavvufî antropolojisinde merkezi bir yer tutar.

Bu bilimsel çalışmada, Rûmî'nin Mesnevî ve Dîvân-ı Şems eserleri ile birlikte, Nevâyî'nin Hamse ve Lisanü't-Tayr eserleri hermenötik ve karşılaştırmalı analiz yöntemiyle ele alınmaktadır. Ayrıca tarihî-kültürel bağlam ve tasavvuf felsefesinin temel kavramları da göz önünde bulundurulmaktadır. Sonuç olarak, Rûmî ve Nevâyî'nin eserleri yalnızca estetik edebiyat örnekleri değil, aynı zamanda modern insan için de güncelliğini koruyan ve yaşayan bir manevî yol olarak tecelli etmektedir. İnsanlık ayrışma, kriz ve ruhsal ızdırap girdabında boğulurken, onların çağrısı — kalbin uyanışı, birlik ve aşka dönüş için manevî bir kalkandır.

Anahtar Kelimeler: Fena, Aşk-ı İlâhî, Tasavvuf, Rûmî, Nevâyî, Manevî Deneyim

* Mevlânâ Celâleddîn Rûmî adına kurulmuş Uluslararası Bilimsel ve Eğitimsel Vakfı Başkanı, Yazar, Kırgız Cumhuriyeti'nin Onurlu Kültür Emekçisi, Kırgızistan, Azerbaycan ve Özbekistan Yazarlar Birlikleri üyesi; ahmedov@bk.ru.

The Phenomenon of Fana and the Concept of Divine Love in the Spiritual Experience and Works of Rumi and Nava'i: a Transcendental Essence.

Begizhan Akhmedov*

Summary:

This presentation explores the spiritual legacy of two great figures of the East — the 13th-century eminent poet, philosopher, and Sufi mystic Jalal al-Din Rumi, and the 15th-century Turkic poet, statesman, and thinker Alisher Navoi. The central focus is on the concept of Divine Love ('Ishq-e Ilahi) and fana — the mystical annihilation of the self in the One.

The main objective of the study is to reveal the inner connection between the poetic imagery and the spiritual experience found in the works of Rumi and Navoi, and to analyze how the path of Divine Love is expressed through their symbolic language. The concept of fana holds a central place in the Sufi anthropology of both thinkers.

This scholarly inquiry examines Rumi's Masnavi and Divan-e Shams, along with Navoi's Khamsa and Lison ut-Tayr, using hermeneutic and comparative analysis. Historical-cultural context and the core concepts of Sufi philosophy are also taken into consideration.

In conclusion, the works of Rumi and Navoi emerge not only as examples of aesthetic literature, but also as a living spiritual path that remains relevant for modern humanity. In an age of separation, crisis, and spiritual anguish, their message stands as a spiritual shield — a call to awaken the heart and return to unity and love.

Keywords: Fana, Divine Love, Sufism, Rumi, Nava'i, Mystical Experience

* Mevlânâ Celâleddîn Rûmî adına kurulmuş Uluslararası Bilimsel ve Eğitimsel Vakfı Başkanı, Yazar, Kırgız Cumhuriyeti'nin Onurlu Kültür Emekçisi, Kırgızistan, Azerbaycan ve Özbekistan Yazarlar Birlikleri üyesi; ahmedov@bk.ru.

Rumi va Navoiyning ruhiy tajribasi hamda asarlarida Fano fenomeni va Ilohiy ishq konseptining transsendental mohiyati.

Begizhan Akhmedov*

Xulosa:

Ushbu ma’ruzada Sharqning ikki buyuk siymosi — XIII asr buyuk shoiri, faylasufi va so’fiy mutasavvifi Jaloliddin Rumi hamda XV asr turkiy shoiri, davlat arbobi va tafakkurchi Alisher Navoiy — ma’naviy merosi tahlil qilinadi. Markaziy e’tibor ilohiy sevgi (‘ishq ilohiy) va fano tushunchasiga — ya’ni o’zligini Yagonalikda yo’q qilishga qaratilgan.

Tadqiqotning asosiy maqsadi — Rumi va Navoiy asarlaridagi she’riy tasvir bilan ularning ruhiy tajribasi o’rtasidagi ichki aloqani ochib berish, hamda ularning ramziy tili orqali ilohiy sevgi yo’lining qanday ifoda etilganini tahlil qilishdir. Fano tushunchasi ikkala mutafakkirning tasavvufiy antropologiyasida markaziy o’rinni egallaydi.

Ushbu ilmiy izlanishda Rumiya Masnaviy va Devon-i Shams asarlari bilan birga, Navoiyning Xamsa va Lison ut-Tayr asarlari germinetk va taqqoslamali tahlil asosida o’rganiladi. Shu bilan birga tarixiy-madaniy kontekst va tasavvuf falsafasining asosiy tushunchalari ham e’tiborga olinadi.

Xulosa qilib aytganda, Rumi va Navoiy ijodi nafaqat estetik adabiyot namunasi, balki zamonaviy inson uchun ham dolzarb bo’lgan tirik ma’naviy yo’l sifatida namoyon bo’ladi. Insoniyat ajralish, inqiroz va ma’naviy iztirob girdobiga tushgan bir davrda ularning da’vati — qalb uyg’onishi, birlik va muhabbat sari qaytishga chorlovchi ruhiy qalqondir.

Kalit so’zlar: Fano, Ilohiy ishq, Tasavvuf, Rumi, Navoiy, Ruhiy tajriba

* Mevlânâ Celâleddîn Rûmî adina kurulumuş Uluslararası Bilimsel ve Eğitimsel Vakfı Başkanı, Yazar, Kırgız Cumhuriyeti’nin Onurlu Kültür Emekçisi, Kırgızistan, Azerbaycan ve Özbekistan Yazarlar Birlikleri üyesi; ahmedov@bk.ru.

Prof. Dr. Bilal Kuşpınar*

Özet:

Kader ve Hür/Özgür İrade meselesi, Müslüman düşünürlerin, hem kelimcilerin hem de felsefecilerin yıllar boyu zihinlerini meşgul etmiştir. Kendi pozisyonlarını savunmak ve ispat etmek için, aklî argümanların yanında, Kur'an-ı Kerim'den ve Hadislerden getirdikleri metinsel delillerle ciddi ve hatta sonuçsuz uzun tartışmaların içine girmişlerdir. Bir taraftan, tarihte Cebriyye diye iyi bilinen mutlak hür irade savunucuları, Allah'ın herşeyi, zamanın başlangıcından itibaren önceden belirleyip takdir ettiğini, insanın hiç bir kuvveti ve seçimi olmadan zorunlu olarak Allah'ın bu irade ve takdirine göre fiillerini işlediğini ve bu yüzden insanın fiillerinin neticelerinden dolayı sorumlu olmayacağını savunmuştur. Diğer taraftan, bu ayırmacı okulun tamamen aksine kısaca Kaderiyye diye bilinen (Kader inkarcıları) da, insanın kendi fiillerini seçmede ve 'yaratmada/' işlemede özgür olduğunu ve bu yüzden kendi fiillerinden sorumlu tutulup hesaba çekileceğini savunmuştur. Hiçbir zaman tatmin ve ikna edici bir şekilde cevaplanamayacak bu iki zıt grubun görüşlerinden tamamen haberdar olan Mevlâna Celâleddin Rûmî, Sunni-Maturidi pozisyonu takip ederek ve onlarla basit polemiklere ve kuru tartışmalara girmeden, bir takım hayalî veya somut hikayelerle, onların ortaya koydukları argümanların ve neticelerin sorunlu ve hatalı yönlerini delillerle göstermeyi tercih etmektedir. Bu hikayeleri anlatırken sadece İslam'ın bu iki zıt ekolünün arasındaki farklılıkları göstermez, aynı zamanda onların kendi pozisyonlarını ve görüşlerini savunmak için seçtikleri bir takım Kur'an ayetlerine ve hadislerle getirdikleri yorumların zorluklarını, eksikliklerini ve hatalarını tespit etmektedir. Mesnevî'de bir hadis var ki hemen dikkatimizi çekmektedir ve kısaca Ceffü'l-Kalem (Kalem kurudu) diye bilinen bu hadis, kendi pozisyonlarının doğruluğunu savunmak için Cebri ekol tarafından sıkça zikredilmiştir. Bu nedenle biz bu çalışmamızda Mevlâna Rûmî'nin bu hadise getirdiği yoruma odaklanacağız ve onun Mesnevî şerhleri bağlamında ve özellikle de İsmail Ankaravî'nin Şerhi ışığında inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kader, Hür/Özgür irade, Cebriyye, Kaderiyye, Kalem

*Necmettin Erbakan University, Konya/Türkiye; <https://orcid.org/0009-0003-8068-8641>
bkuspınar@erbakan.edu.tr.

Mawlana Rûmî's Interpretation of the Hadith, “The Pen has dried up”

Prof. Dr. Bilal Kuşpınar*

Abstract:

The issue of “Predestination and Freewill” has preoccupied the minds of Muslim thinkers, both scholastic theologians and philosophers over years, and they have got engaged in long serious and even endless debates in order to defend and prove their respective positions by bringing, along rational arguments, textual evidences from the Qur'an and the Hadith. The advocates of absolute Predestination, well-known in history as the Jabriyya (Necessitarians), on the one hand, maintained the view that everything has already been predetermined and decreed by God from the beginning of time and that human being, without having any power or choice, necessarily performs his actions according to God's Will and Predetermination, and that he cannot be held responsible for the results of those actions. In stark contrast to this sectarian school, the defenders of Freewill, on the other hand, shortly known as the Qadariyya (Rejecters of God's will and destiny), argued that human being is free to choose and create his own actions and that he is, therefore, fully held responsible and accountable for his actions. Being completely aware of these two conflicting positions, which will never be resolved in a satisfactory manner, Mawlana Jalaluddin Rûmî, following the mainstream Sunni-Maturidian position, prefers to demonstrate, without entering into mere polemical speculations with them, the problematic and erroneous aspects of their respective arguments and conclusions with imaginary or concrete stories. In relating these stories, he not only shows the differences between these two opposite schools in Islam but also determines their pitfalls and flaws in interpreting the verses and the hadiths, chosen by them for the justification of their respective positions. There is one specific hadith, which strikes our immediate attention in the Mathnawi, briefly known as “Jaffa'l-Qalam (The Pen has already dried up),” which was frequently quoted by the Jabri school to defend the validity of their case. In this study, therefore, we shall focus on Mawlana Rûmî's interpretation of this hadith and examine it within the commentaries on the Mathnawi, especially in the light of Ismail Ankaravi's Commentary.

Key Words: Predestination, Freewill, Jabriyya, Qadariyya, Pen

*Necmettin Erbakan University, Konya/Türkiye; <https://orcid.org/0009-0003-8068-8641>
bkuspınar@erbakan.edu.tr.

Prof. Dr. Dilnovoz Yusupova*

Özet:

Semerkant, dünyanın en eski şehirlerinden biri olup, antik çağdaki Roma ve Atina ile kıyaslanabilir. 2750 yıldan daha eski tarihe sahip olan bu şehre “Doğu’nun Babil’i”, “İslam’ın Kubbesi” isimleri verilmiştir. Semerkant’ta çok sayıda alim, arif, sanatkar yetişmiş, sayısız eserler ortaya çıkmıştır. Semerkant, mimari açıdan eşsiz ve harika bir şehirdir. Tarihî ve edebî kaynaklarda, büyük sanatçıların eserlerinde Semerkant’tan övgüyle bahsedilmektedir. Semerkant’ın Mevlâna’nın hayatında önemli bir yeri vardır. Zeyneddin Vasıfî’nin 16. yüzyılın ilk yarısında yazdığı “Bedâyi’u’l-Vekâyi” adlı esere göre, Mevlâna çocukluğunun bir dönemini burada yaşamıştır. Mevlâna’nın Semerkant ile ailevi bağı vardır. Zira, 1225 yılında Semerkant’lı Seyyid Burhaneddin’in Gevher adlı kızıyla evlenmiştir. Mesnevî’nin birinci cildinin ilk hikâyesi Semerkant’la ilgilidir. Semerkant, Mesnevî’nin diğer defterlerinde de sevimli, şirin bir şehir olarak anılmaktadır. Mevlâna’nın mahalle ve sokak isimlerini net bir şekilde söyleyebilmesi, şehirle alakasını göstermektedir. Şehrin güzelliği ve hatıraları, Mevlâna’nın eserlerinde derin bir sevgiyle anlatılmıştır. Semerkant, Nevâyî’nin yaşamında ve çalışmalarında da önemli rol oynayan şehirlerden birisidir. 1560’lı yıllarda Nevâyî, Semerkant’ta yaşamış, Fazlullah Ebu Leys Semerkandî gibi büyük alimlerden ders almıştır. Sedd-i İskenderî’de Nevâyî, Semerkant şehrinin kuruluşunu İskender’e atfetmektedir. Hayratü’l-Ebrâr’da Herat, güzellik ve ihtişam bakımından Semerkant ve Mısır’la karşılaştırılmaktadır. Semerkant, Nevâyî’nin eserinde iki anlamda, “şehir” ve coğrafi bölge “Maverünnehir” olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada dünyanın en önemli şehirlerinden, İslam’ın kubbesi sayılan, Türk-İslam Medeniyeti’nin müstesna şehri Semerkant’ın tasviri, iki mühim, sufi, edip, şairin, şahsiyetin dilinden yazılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Semerkant, Mevlâna, Mesnevî, Tasvir, Nevâyî, Bedâyi’u’l-Vekâyi, Hayretü’l Ebrar, Sedd-i İskenderî

* Alisher Navoiy; Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature, Department of History and textual studies of Uzbek literature, Tashkent/Uzbekistan; mumtoza_dil@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-9955-0891>.

The Depiction of Samarkand in the Works of Jalal al-Din Rûmî and Ali Shir Nava'i

Prof. Dr. Dilnovoz Yusupova*

Abstract:

Samarkand is one of the oldest cities in the world, comparable to Rome and Athens in antiquity. With a history of over 2,750 years, it has been referred to as the “Babylon of the East” and the “Dome of Islam.” Many scholars, sages, and artists have flourished in Samarkand, producing countless works of art and knowledge. Architecturally, Samarkand is a unique and magnificent city. Historical and literary sources, as well as the works of great artists, frequently praise Samarkand. Samarkand holds a significant place in the life of Rûmî (Mevlâna Jalal al-Din Rûmî). According to Badāyi‘ al-Waqāyi‘, written by Zayn al-Din Vāsifi in the first half of the 16th century, Rûmî spent part of his childhood in this city. Rûmî also had a familial connection to Samarkand, as in 1225, he married Gawhar, the daughter of Sayyid Burhan al-Din of Samarkand. The first story in the first book of the Masnavi is related to Samarkand, and in the later volumes, the city is described as a lovely and charming place. The fact that Rûmî could precisely recall the names of its streets and neighborhoods demonstrates his deep connection with the city. The beauty and memories of Samarkand are reflected in his works with profound affection. Samarkand also played a crucial role in the life and works of Ali Shir Nava'i. In the 1560s, Nava'i lived in Samarkand and studied under Fadlullah Abu'l-Lays al-Samarqandi, a great scholar of the time. In Sadd-i Iskandari, Nava'i attributes the founding of Samarkand to Alexander the Great. In Hayrat al-Abrar, Herat is compared to Samarkand and Egypt in terms of beauty and grandeur. In Nava'i's works, Samarkand is used in two senses: as a city and as the geographical region of Maverannahr (Transoxiana). This study aims to explore the depiction of Samarkand, one of the most important cities in the world—regarded as the Dome of Islam and an exceptional center of Turkic-Islamic civilization—through the words of two major Sufi poets, intellectuals, and literary figures, Rûmî and Nava'i.

Keywords: Samarkand, Rûmî, Masnavi, Depiction, Nava'i, Badāyi‘ al-Waqāyi‘, Hayrat al-Abrar, Sadd-i Iskandari

* Alisher Navoiy Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature, Department of History and textual studies of Uzbek literature, Tashkent/Uzbekistan; mumtoza_dil@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-9955-0891>.

Jaloliddin Rûmîy va Alisher Navoiy asarlarida Samarqand Tasviri

Prof. Dr. Dilnovoz Yusupova*

Annotatsiya:

Samarqand sayyoramizdagi eng qadimiy shaharlardan biri bo'lib, qadimiyligi jihatidan Rim va Afina shaharlariga teng keladi. U 2750 yoshdan oshgan. Bu ko'hna shaharni "Sharqiy Bobil" deb atashadi. Samarqand juda ko'p allomalarni, ijodkorlarni, olimlarni yetishtirgan shahardir. Uning ta'rifi ko'plab tarixiy va adabiy manbalarda, buyuk ijodkorlarning mashhur asarlarida keltiriladi.

Mavlono Jaloliddin Rûmîy hayotida Samarqand muhim o'rin tutgan. Tarixiy manbalarda, xususan, Zayniddin Vosifiyning "Badoye' ul-vaqoye" asari (XVI asrning birinchi yarmi)da keltirilishicha, uning bolaligi ma'lum muddat shu shaharda o'tgan. Shaharning go'zalligi, undagi xotiralar keyinchalik mavlononing asarlarida chuqur muhabbat bilan tasvirlanadi. Rûmîyning Samarqandga aloqador yana bir jihati, u 1225-yilda asli samarqandlik bo'lgan Said Burhoniddinning Gavhar ismli qiziga uylangan edi. "Masnaviy"ning birinchi daftaridagi ilk hikoya ham Samarqand bilan aloqador. Undagi kanizak oshiq bo'lgan zargar Samarqandning Saripul guzari, G'otfar mahallasidan edi. Rûmîyning mahalla va ko'cha nomlarini bu qadar aniqlik bilan tilga olishi uning bu shaharni yaxshi bilganidan darak beradi. Shuningdek, "Masnaviy"ning boshqa daftarlarida ham Samarqand dilkash va totli shahar sifatida tilga olinadi.

Navoiyning hayot va faoliyatida ham Samarqand muhim o'rin egallagan shaharlardan hisoblanadi. Navoiy XV asrning 60-yillarida Samarqandda yashagan va u yerda Fazlulloh Abullays Samarqandiy kabi yirik olimlar huzurida saboq olgan. Navoiyning tarixiy asarlaridan biri bo'lgan "Tarixi muluki Ajam"da keltirilishicha, Samarqand qo'rg'oni Gushtosp zamonida bunyod etilgan. "Saddi Iskandariy"da Samarqand shahrining bunyod etilishi Iskandarga bog'lab talqin qilinadi:

"Hayrat ul-abror"da Hirot go'zallik va muhtashamlik bobida Samarqand va Misrga qiyoslanadi.

Samarqand so'zi Navoiy ijodida ikki ma'noda – shahar hamda jug'rofiy mintaq (Movarounnahrning sinonimi) ma'nosida qo'llanilgan.

Ushbu maqolada dunyoning eng muhim shaharlaridan biri, islom gumbazi hisoblangan va turk-islom tamaddunining benazir shahri hisoblangan Samarqandning ta'rifi ikki muhim so'fiy, ulamo, shoir va shaxs tilidan yoziladi.

Kalit so'zlar: Samarqand, mavlono, "Masnaviyi ma'naviy", tasvir, Navoiy, "Badoye' ul-vaqoye", "Hayrat ul-abror", "Saddi Iskandariy".

* Alisher Navoiy Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature, Department of History and textual studies of Uzbek literature, Tashkent/Uzbekistan; mumtoza_dil@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-9955-0891>.

Özet:

Büyük milletlerin büyük şairleri, ilim adamları vardır. Ali Şir Nevâyî de 15. Yüzyıldan çağımıza ulaşan çok sayıda ve çeşitli konulardaki eserleriyle Türk dilinin bayraktarlığını yapmış büyük şair ve ilim adamıdır. O fıkıh, kelim, mantık alanlarında da sağlam bir eğitim almıştır. Kur'an-ı Kerim'i de iyi bilmekte sık sık ayetlere telmihte bulunmaktadır. Örneğin

Felekni çāk kılıp ötkeniñde ger ba'zı

Tevehhüm eyledi şakku'l-kamerde boldı şarîh

“Bazıları feleği bölüp geçmesinin ayı bölmesinde açıkça görüldüğünü düşündüler”

Beytinde Kur'an-ı Kerim'de Kamer Suresi 1. ayete telmihen “şakku'l kamer” ifadesi yer alır. Yine divanlarında na'atları dışında Hazret-i Muhammed'e söylediği pek çok gazeline Nevâyî onun mucizelerini, ahlakını diğer insanlara örnek gösterir. Dinî alandaki tüm bilgisinin yanında Ali Şir Nevâyî, Meşhed'te Hocası Molla Abdurrahman Cami'in eğitiminden geçmiş onun yönlendirmesiyle Nakşibendilik tarikinde yol almayı seçmiştir. Hocasının vefatı ile onun postunun varisi olmuş ancak o bu rütbeyi istememiş Herat'a dönerek ilmî faaliyetlerine devam etmiştir. Şiirlerinde Nakşibendiliğin temel düsturlarını bulmak mümkündür. Onun tasavvuf ve tarikata bakışını anlattığı şiirleri de oldukça dikkat çekicidir.

Birevge müsellemler tarik-ı tasavvuf

Ki zâtıda mevcûd imestür tahallûf

Tasavvuf rızâ ehlidin yahşî ahlak

İrür ıstılâhâtı zîb ü tekellûf (FK:319/1,2)

“birisine tasavvuf yolu nasip olduğunda onun zatında zıtlık olmaz, tasavvuf rıza sahiplerinin güzel ahlakıdır, onun terimleri güzellik ve zorluktur”

Tasavvuf yolunun zorluklarını anlattığı pek çok beytinde Ali Şir Nevâyî bu yolu karanlık ve uzun bir çöle benzeterek bu yolu geçenlerin yalnızlığını vurgular:

Yol asru bortak irür tün karangu deşt uzun

Köp asru kat'-ı tarik ehli vü yok anda refik (FK:322/4)

“Bu yol çok bozuktur, gece karanlık çöl büyüktür, yola giren tarikat ehlinin bu yolda arkadaşı da olmayacaktır”

Bu çalışmada Ali Şir Nevâyî'nin şiirlerinde geçen tarikat ve tasavvuf anlayışına dair izler takip edilecek onun şiirlerinde gerek genel anlamda tasavvufun gerek özelden Nakşibendiliğin ne ölçüde dile getirildiği gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ali Şir Nevâyî, Tarikat, Tasavvuf, Nakşibendilik

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/Türkiye; fundatoprak25@hotmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8036-8515>.

Ali Şir Nevâyî's Understanding of Sufism and Tarikat

Prof. Dr. Funda Toprak*

Summary:

Great nations have great poets and scholars. Ali Şir Nevâyî is also a great poet and scholar who has been the standard bearer of the Turkish language with his numerous and diverse works from the 15th century to our time. He also received a solid education in the fields of jurisprudence, theology and logic. He also knows the Qur'an well and frequently refers to verses. For example,

Felekni çāk kılıp ötkeniñde ger ba'zı

Tevehhüm eyledi şakku'l-kamerde boldı şarîh

"Some thought that the division of the heavens was clearly seen in the division of the moon"

In the couplet, there is the expression şakku'l kamer, which is a reference to the 1st verse of the Qamar Sura in the Qur'an. Again, in his many ghazals, apart from his na'ats in his divans, Nevâyî shows the miracles and morality of Hazrat Muhammad as an example to other people. In addition to all his knowledge in the field of religion, Ali Şir Nevâyî received the education of his teacher Molla Abdurrahman Jami in Mashhad and chose to follow the Naqshbandi path with his guidance. After his teacher's death, he became the heir of his position, but he did not want this rank and returned to Herat to continue his scholarly activities. It is possible to find the basic principles of Naqshbandiyya in his poems. His poems, in which he explains his view of Sufism and the order, are also quite remarkable.

Birevge müsellemler tarik-ı tasavvuf

Ki zâtıda mevcûd imestür tahallûf

Tasavvuf rızâ ehlidin yahşi ahlak

İrür ıstılâhâtı zîb ü tekellûf (FK:319/1,2)

"When someone is granted the path of tasawwuf, there is no contradiction in his essence, tasawwuf is the beautiful morality of those who consent, its terms are beauty and difficulty"

In many verses where he describes the difficulties of the path of tasawwuf, Ali Şir Nevâyî likens this path to a dark and long desert and emphasizes the loneliness of those who pass this path:

Yol asru bortak irür tün karangu deşt uzun

Köp asru kat'-ı tarik ehli vü yok anda refîk (FK:322/4)

"This path is very bad, the night is dark, the desert is big, those who enter the path

"The people of the tariqah will not have any friends on this path"

In this study, traces of the tariqah and mysticism in Ali Şir Nevâyî's poems will be followed and an attempt will be made to show to what extent both Sufism in general and Naqshbandiyya in particular are expressed in his poems.

Keywords: Ali Şir Nevâyî, Tariqah, Sufism, Naqshbandiyya

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/Türkiye; fundatoprak25@hotmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8036-8515>.

Özet:

On beşinci yüzyılın eleştirel düşünür ve yazarlarından biri olan Ali Şir Nevâyî, Orta Asya Türk edebiyatının şekillenmesinde ve klasik edebiyatın dünya çapında tanınmasında eşsiz bir rol oynamıştır. Bu çalışmada Ali Şir Nevâyî'nin entelektüel ve edebi mirasının 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar dünya edebiyatına olan etkileri incelenmektedir. Ali Şir Nevâyî'nin özellikle Özbek edebiyatındaki eserleri temel alınarak şairin dünya edebiyatındaki etki alanları ve bu etkilerin nasıl yayıldığı analiz edilecektir. Makalede Nevâyî'nin eserlerindeki insani değerlerin, dil anlayışının ve estetik öğelerin farklı edebi gelenek ve kültürlerle yansımaları değerlendirilecektir. Böylece Nevâyî'nin dünya edebiyatına olan etkisinin boyutları ve özgülüğü ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Araştırma metodolojisi saha araştırması ve nitel analiz yöntemlerine dayanmaktadır. Çalışmada edebiyat tarihçiliği yaklaşımıyla metinsel incelemeler, karşılaştırmalı analizler ve dönemin edebiyatına yönelik kaynak taramaları kullanılacaktır. Bu yöntem Ali Şir Nevâyî'nin etkilerini derinlemesine anlamayı ve dünya edebiyatındaki yerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak bu çalışma Ali Şir Nevâyî'nin sadece Türk ve Özbek edebiyatında değil, aynı zamanda evrensel anlamda edebiyat tarihinde de önemli ve kalıcı etkileri olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ali Şir Nevâyî, Dünya Edebiyatı, Özbek Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat, Edebi Etki, Klasik Edebiyat

* Near East University, Art & Sciences Faculty, and NEU, Head of Rumi Research Center, Lefkoşa/KKTC; ghadir.golkarian@neu.edu.tr, rumi.rc@neu.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0003-3801-7089>; WOS ID: T-3725-2019.

Ali Shir Nevâyî's Influence on World Literature

Prof. Dr. Ghadir GOLKARIAN*

Abstract:

Ali Şir Nevâyî, one of the critical thinkers and writers of the fifteenth century, played a unique role in shaping Central Asian Turkish literature and making classical literature known worldwide. This study examines the effects of Ali Şir Nevâyî's intellectual and literary heritage on world literature from the 15th to the 18th centuries. Based on Ali Şir Nevâyî's works, especially in Uzbek literature, the poet's areas of influence in world literature and how these influences spread will be analyzed. The article will evaluate the reflections of human values, language understanding, and aesthetic elements in Nevâyî's works on different literary traditions and cultures. Thus, the dimensions and originality of Nevâyî's influence on world literature will be tried to be revealed.

The research methodology is based on field research and qualitative analysis methods. In the study, textual studies, comparative analyses, and source scans of the period's literature will be used with the approach of literary historiography. This method aims to deeply understand Ali Şir Nevâyî's effects and determine his position in world literature. As a result, this study aims to reveal that Ali Şir Nevâyî has significant and permanent effects not only in Turkish and Uzbek literature but also in the history of literature in a universal sense.

Keywords: Ali Şir Nevâyî, World Literature, Uzbek Literature, Comparative Literature, Literary Influence, Classical Literature.

* Near East University, Art & Sciences Faculty, and NEU, Head of Rumi Research Center, Lefkoşa/KKTC; ghadir.golkarian@neu.edu.tr, rumi.rc@neu.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0003-3801-7089>; WOS ID: T-3725-2019.

Ali Şir Nevâyî'nin Devlet Felsefesi

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Ahmet Şimşek*

Özet:

Ali Şir Nevâyî, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olmasının yanı sıra, devlet yönetimi üzerine de önemli fikirler ortaya koymuştur. Nevâyî'nin devlet felsefesi, adalet, liyakat, halkın refahı ve hükümdarın erdemleri gibi kavramlar etrafında şekillenir. Ona göre ideal yönetici, halkına karşı sorumluluk sahibi, bilge ve adil olmalıdır. Nevâyî, devletin gücünü halkın mutluluğuyla ilişkilendirerek, zulüm ve haksızlığın devletin çöküşüne yol açacağını savunur. Eserlerinde, özellikle Siyasetnâme türüne yaklaşan Mahbûb-ül Kulûb ve Nasâyih-ül Mülûk gibi metinlerinde, yöneticilere öğütler vermiştir. Devlet yönetiminde liyakatin esas alınması gerektiğini vurgulayarak, saray ve bürokraside ehil kişilerin bulunmasının önemine dikkat çeker. Nevâyî'nin düşüncesinde, adaletin temel ilke olduğu ve hükümdarın toplumun her kesimine eşit mesafede durması gerektiği fikri baskındır. Nevâyî'nin devlet felsefesi, sadece kendi döneminde değil, sonraki yüzyıllarda da etkisini sürdürmüş ve pek çok siyaset düşüncesine ilham vermiştir. Onun görüşleri, Türk-İslam siyaset düşüncesinde ahlakî temellere dayalı bir yönetim anlayışının gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu bildiride, Nevâyî'nin devlet yönetimine dair düşünceleri, eserlerinden alıntılarla desteklenerek ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ali Şir Nevâyî, Devlet felsefesi, Adalet, Liyakat

Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü, Kastamonu/Türkiye;
simsekahmet@kastamonu.edu.tr, simsekahmet@hotmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-1423-2120>.

State Philosophy of Ali Şir Nevâyî

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Ahmet Şimşek*

Summary:

Ali Şir Nevâyî, in addition to being one of the important names in Turkish literature, also put forward important ideas on state administration. Nevâyî's state philosophy is shaped around concepts such as justice, merit, the welfare of the people and the virtues of the ruler. According to him, the ideal ruler should be responsible, wise and just towards his people. Nevâyî associates the power of the state with the happiness of the people and argues that cruelty and injustice will lead to the collapse of the state. In his works, especially in his texts approaching the Siyasetnâme genre such as *Mahbûb-ül Kulûb* and *Nasâyih-ül Mülûk*, he gives advice to rulers. He emphasizes that merit should be the basis of state administration and draws attention to the importance of having competent people in the palace and bureaucracy. In Nevâyî's thought, the idea that justice is the basic principle and that the ruler should keep an equal distance from all segments of society is dominant. Nevâyî's state philosophy continued its influence not only in his own period but also in the following centuries and inspired many political ideas. His views contributed to the development of an ethically based understanding of governance in Turkish-Islamic political thought. In this paper, Nevâyî's thoughts on state governance will be discussed, supported by quotations from his works.

Key Words: Ali Şir Nevâyî, State Philosophy, Justice, Merit

* Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü, Kastamonu/Türkiye; simsekahmet@kastamonu.edu.tr, simsekahmet@hotmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-1423-2120>.

Mevlânâ Muhalifi Olarak Resmedilen Üç İsim: Sadreddin Konevî, Ahi Evran ve Timur

Özet:

Prof. Dr. Hayri Kaplan*

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî sadece bir sufi değildir, aynı zamanda çok yönlü bir âlimdir. “Sultânü’l-Ulemâ (Âlimler Sultanı)” lakaplı Bahâeddin Veled’in oğludur. Şems-i Tebrîzî ile tanışmadan önce medresede tefsir, hadis, fıkıh gibi dini ilimlerde dersler verecek seviyede âlimdir. Babasından ve babasının öğrencisi Burhâneddin-i Tirmizî’den aldığı eğitimle “zü’l-cenâhayn (iki kanatlı)” yani zâhir ve bâtın ilimlerle donanmıştır. Kendi çağında İslam coğrafyasında bilinen ve kitaplara yazılan her türlü ilimden haberdardır. Örneğin bir tabip değil ve pratik olarak hekimlik yapmıyor olsa da dönemindeki tıp ilminin yaygın terimlerini, çoğu hastalıkların adını, eczaları, ilaç terkiplerini, tedavi yöntemlerini vs. bilmektedir. Keza bir astronom değil ve yıldız gözlemleri yapmıyorsa da ilm-i hey’eti, ilm-i nücûmu, ilm-i ahkâm-i nücûmu vs. bilmektedir. Çağlar boyunca o hep sufilik yönü öne çıkarılarak nitelendirilmiş olsa da İbn-i Sînâ kadar felsefeyi ve o dönemlerde felsefi ilimler içerisinde yer alan diğer ilimleri de bilmektedir. Dolayısıyla Hanefî fıkıh mezhebinin tanıdığı kadar, kelâmî mezhepleri, felsefi okulları ve bunların temsilcilerini, yazılı eserlerini de tanımaktadır. Bütün bu alanlarda çağdaşlarından farklı ve kendine özgü tercihleri, kararları, yorum ve içtihatları vardır. Onun büyük çoğunluğu manzum olan ve yazılı halde günümüze ulaşan sözleri bizlere böyle bir Mevlânâ portresi çizmektedir.

Böylesi bir Mevlânâ günümüzde bazıları tarafından Sadreddin-i Konevî ve Ahi Evran ile düşmanca tavırlar içerisinde gösterilmektedir. Mevlânâ’nın Konevî’yi küçümsediği, onu tekfir ettiği, Mesnevî’yi Ahi Evran ve taraftarlarıyla mücadele etmek için yazdığı, Mesnevî’de ona hakaretler ettiği, baş düşmanı olan Ahi Evran’ı öldürttüğü iddia edilmektedir. Bir diğer taraftan Konevî ile Mevlânâ arasında tasavvufi yol ve meşrep bakımından muhalefet bulunduğu, bunun da ötesinde aralarında münaferet olduğu, Konevî’nin Mevlânâ’nın cenaze namazını kıldırma istemediği için bayılma numarası yaptığı, Ahi Evran’ın Mevlânâ’nın şeyhi Şems-i Tebrîzî’nin öldürülmesinde payı bulunduğu, bu yüzden Mevlânâ’nın müridi Caca Bey tarafından şehit edildiği ileri sürülmektedir. Timur’un Konya’ya geldiğinde Mevlânâ’nın türbesini yıkmak ve cesedini mezardan çıkartmak niyetinde olduğu, Mevlânâ’nın eser ve görüşlerinin İslam’a uymadığı kanaatinde olduğu, bu yüzden onu sevmediği gibi ifadelerin bizzat Timur’a ait ifadeler olduğu da bu iddialar arasında yer almaktadır.

Kaynaklardaki bilgileri çarpıtarak veya yanlış ve yanlış okuyarak, kendinden eklemelerde bulunarak yahut aynı kaynaktaki diğer ifadeleri görmezden gelerek okurları yanıltan, iftira ve karalama gayretinde olan birilerinin bu iddiaları incelendiğinde ne kadar asılsız ve bilimsel temellerden uzak olduğu görülmektedir. Art niyetli bu ve benzer iddiaların geçersizliği bu bildiride ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, Mesnevî, Konevî, Ahi Evran, Timur

* Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara/Türkiye, hayri.kaplan@asbu.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-8328-9625>.

Three Names Depicted as Opponents of Mevlâna: Sadreddin Konevi, Ahi Evran and Timur

Prof. Dr. Hayri Kaplan*

Summary:

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî is not only a Sufi, but also a versatile scholar. He is the son of Bahaeddin Veled, nicknamed “Sultânü’l-Ulemâ (King of Scholars)”. Before he met Shams-i Tabrizi, he was a scholar at a level where he could give lectures in religious sciences such as tafsir, hadith, and fiqh in the madrasah. With the education he received from his father and his father’s student Burhaneddin-i Tirmidhi, he was equipped with “zü’l-cenâhain (two-winged)”, that is, exoteric and esoteric sciences. He was aware of all kinds of sciences known in the Islamic geography of his time and written in books. For example, although he was not a physician and did not practice medicine, he knew the common terms of medical science of his time, the names of most diseases, drugs, drug compositions, treatment methods, etc. Likewise, although he is not an astronomer and does not make star observations, he knows the science of hay’et, science of nocturnal, science of ahkam-i nocturnal, etc. Although he has always been characterized by emphasizing his Sufism throughout the ages, he also knows philosophy and other sciences that were included in the philosophical sciences of that period as much as Ibn-i Sina. Therefore, as much as he knows the Hanafi school of jurisprudence, he also knows the theological schools, philosophical schools and their representatives and written works. In all these areas, he has his own preferences, decisions, interpretations and ijtihaads that are different from his contemporaries and are unique to him. His words, the majority of which are in verse and have survived to the present day in written form, draw us such a portrait of Mevlâna.

Today, such a Mevlâna is shown by some to have hostile attitudes towards Sadreddin-i Konevi and Ahi Evran. It is claimed that Mevlâna belittled Konevi, declared him an unbeliever, wrote the Masnavi to combat Ahi Evran and his followers, insulted him in the Masnavi, and had his arch-enemy Ahi Evran killed. On the other hand, it is claimed that there was an opposition between Konevi and Mevlâna in terms of Sufi path and disposition, and beyond that, there was discord between them, that Konevi pretended to faint because he did not want to lead Mevlâna’s funeral prayer, that Ahi Evran had a share in the killing of Mevlâna’s sheikh Shams-i Tabrizi, and that he was martyred by Mevlâna’s disciple Caca Bey for this reason. Among these claims are that Timur intended to destroy Mevlâna’s tomb and exhume his body when he came to Konya, that he believed that Mevlâna’s works and views were not compatible with Islam, and that he did not like him for this reason, and that these statements were statements made by Timur himself.

When these claims of those who distort the information in the sources, read them biasedly and incorrectly, make their own additions, or ignore other statements in the same source, and who mislead readers, and who attempt to slander and defame, are examined, it is seen how groundless and far from scientific foundations they are. The invalidity of these and similar claims with malicious intent will be tried to be revealed in this report.

Keywords: Mevlânâ, Mesnevî, Konevî, Ahi Evran, Timur

* Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara/Türkiye, hayri.kaplan@asbu.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-8328-9625>.

Dr. Kemal Yavuz Ataman*

Özet:

İnsanın dünya imtihanı, hayat serüveni, ebedi kervanı sırlarla yüklüdür. Mahlukatın en şerefli insana, kuluna Hâlık-ı Zülcelâl hazretleri, Peygamberler, kitaplar göndermiştir. Muhakkik alimler, arifler, aşıklar, sufiler hakkı, hakikati, hayrı insanoğluna daima hatırlatmışlar, hikmetle, şefkatle, muhabbetle konuşmuşlar, susmuşlar, yazmışlardır. Aşkullahla hemhal olan ilahi aşkın kandilleri, insanların kalplerine aksetmiş, gönüllerini ısıtmıştır. Dillere ve kalemlere intikal eden sözleri, asırlara yetişmiş, çağları aşmıştır. Mevlâna Celâleddin Rûmî Harezm'den Konya'ya, Anadolu'ya, cihana, Ali Şir Nevâyî Herat'tan Mülk-i Türkistan'a, Hindistan'a yayılan ilahi aşkın kandilleridir. Sözleri özlerinden, lisanları hallerinden, beyitleri kalplerinden akmış, taşmış, insanlığı kuşatmıştır. İlim, iman, ihlas, irfan, insaf, ihsan sahibi samimi kul, mümin, muvahhid, müstakim, sufi, şair, edip, zahid sıfatlarıyla muttasıf, Mevlâna ve Nevâyî, aynı ırmağın ahenkle taşan çağlayanları gibidir. Eserleri, sözleri, şiirleri, bâtinî ve zahîrî sırlarla, sanatlarla müzeyyendir, hayret abidesidir, ilahi aşka ve esrara mazhariyetleri hayreti muciptir. Geniş bir coğrafyada müessir, İslam- Türk medeniyetinin asli şahsiyetleri, toplumun manevi mimarları, devletlerin kurucu ve koruyucu simaları, İlahi aşkın kandilleri, insani sözün sultanları Mevlâna ve Nevâyî okundukça daha iyi anlaşılan, anlaşıldıkça daha çok okunan, hissedilen ve yaşayan hazinelerdir. Bu çalışmada her iki mümtaz şahsiyetin bazı söz, beyit ve eserlerini, “İlahi Aşk ve İnsani Söz” bağlamında incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Nevâyî, İlahi Aşk, İnsani Söz, Kalp, İnsan, Toplum, Devlet, Medeniyet

*Sosyal Siyaset Doktoru, Emekli, Müstakil Akademisyen, İstanbul/Türkiye;
kemal.ataman59@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-1379-0606>.

The Lanterns of Divine Love, The Sultans of Human Words

Dr. Kemal Yavuz Ataman*

Summary:

The human trial in this world, the journey of life, and the eternal caravan are laden with mysteries. To the most honored of creation—humankind—Almighty God has sent prophets and scriptures. Scholars of truth, gnostics, lovers, and Sufis have consistently reminded humanity of righteousness, truth, and goodness. They have spoken, remained silent, and written with wisdom, compassion, and love. The lanterns of divine love, immersed in the radiance of God's love, have reflected onto human hearts, warming their souls. Their words, carried by tongues and pens, have reached across centuries and transcended eras. Mevlâna Jalaluddin Rûmî, from Khwarezm to Konya, to Anatolia, and to the world; and Ali Shir Nava'i, from Herat to the lands of Turkistan and India—both stand as luminous beacons of divine love. Their words flowed from their essence, their language from their states, and their verses from their hearts, embracing all of humanity. As sincere servants, believers, monotheists, seekers of truth, poets, literary figures, and ascetics, Mevlâna and Nava'i are like cascading waterfalls from the same river, flowing in perfect harmony. Their works, words, and poetry are adorned with both esoteric and exoteric mysteries, enriched with artistry, and stand as monuments of awe. Their profound connection to divine love and spiritual secrets continues to evoke admiration. As foundational figures of the Islamic-Turkish civilization, spiritual architects of societies, and guiding figures in the establishment and preservation of states, Mevlâna and Nava'i remain luminous treasures—sultans of human words and lanterns of divine love. The more they are read, the better they are understood; and the better they are understood, the more they are read, felt, and lived. In this study, we will examine selected words, verses, and works of these two distinguished figures within the framework of Divine Love and Human Words.

Keywords: Mevlâna, Nava'i, Divine Love, Human Words, Heart, Humanity, Society, State, Civilization

* Sosyal Siyaset Doktoru, Emekli, Müstakil Akademisyen, İstanbul/Türkiye;
kemal.ataman59@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-1379-0606>.

Kazakistan'da Ali Şir Nevâyî Araştırmaları ve Arap Harfli Türkçe Metinlerin Günümüzdeki Durumu

Dr. Öğr. Üyesi Kutlugjon SULTANBEK*

Özet:

Türkler ilk Bengü taştaki yazıtlarından bugüne kadar çeşitli alfabeler kullanmış ve kullanmaya da devam etmektedir. Bunların içinde Türkistan'da yaklaşık bin yıl kullanılan alfabe Arap alfabesidir. İlk Arap alfabesi ile yazılan Türkçe metinler 11. yüzyıla aittir. Genel olarak Arap alfabesi ile yazılan Türkçe metinleri Kuzey-Doğu ve Güney-Batı Türkçesi olarak ayırt edebiliriz. Kuzey-Doğu Türkçesi kendi içinde Karahanlı, Harezmi ve Çağatay Dönemleri olarak bilinmektedir.

Kazakistan'da Arap Harfli Türkçe Metinlerin araştırılmasını Bağımsızlık Dönemine kadar ve Bağımsızlık Sonrası diye ikiye ayırarak incelemek yerinde olacaktır. Yapılan çalışmaları katalog, aktarma, değerlendirme, yüksek lisans ve doktora tezleri vd. yönlerden tasnif etmek mümkündür. Kazakistan'da Divânü Lügâti't-Türk ile ilgili çalışmalar Halel Dosmuhamedulı, Askar Yegewbay, Zifa-Alwa Avezova vd. araştırmacılara aittir. Akabinde Kutadgu Bilig, Atebetü'l-Hakayık, Divân-ı Hikmet ve diğer metinler ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır.

Sovyetler Döneminde Arap Harfli Türkçe metinlerin okunması, araştırılması hatta bulundurulması bile yasaklanmıştı. Bu sebepten dolayı çalışmaların çok sayıda olduğunu söyleyemeyiz. Derleme esnasında yapılan kayıtlara baktığımız zaman Sovyetler Döneminden kalan yazmaları bulunduran şahısların el yazma kitapları duvarlara sıva yaparak sakladığını öğrenmekteyiz.

A. Nevâyî eserleri Kazak Türkçesiyle ilk kez 1948 yılında Tañdamalı Şığarmalar, yani Seçmeli Eserler adıyla M. Avezov tarafından aktarılmıştır. 220 sayfadan oluşmaktadır. 1965 yılında Gazeller kitabı basılmıştır. 2008 yılında aktarılan Yeskendir qorğanı'nda ise destan ile birlikte Qalijan Bekhojin'in aktardığı gazellere de yer verilmiştir. A. Nevâyî'nin şiirlerini A. Tajibayev, K. Bekhojin, Ö. Turmanjanov, K. Şağıtbayev, J. Sızdıqov, G. Qayırbekov, S. Jiyeibayev, K. Mirzaliyev ve K. Jumağaliyev gibi şairler Kazak Türkçesine aktarmıştır.

Çalışmamızın amacı Kazakistan'da Arap Harfli Türkçe metinlerin durumunu izah etmek ve okuma, aktarma çalışmalarının gelişmesine katkıda bulunmak; A. Nevâyî ile ilgili araştırmaların genel durumundan bahsetmek; transkripsiyon meselesinin ortak hale getirilmesini sağlamak; Kazakistan'da Osmanlı ve Çağatayca metin okumalarında kaynakların temini ve Kazak Türkçesiyle yayınların artmasına olanak sağlamaktır. Amacımıza ulaşmada Kazakistan'da yapılan çalışmaların değerlendirilmesi yapılacak; analiz etme, değerlendirme, kodikolojik yöntemler kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türklük Bilimi, Kuzey-Doğu Türkçesi, A. Nevâyî, transkripsiyon, kodikoloji

*El Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Filoloji Fakültesi Türkoloji ve Dil Teorisi Bölümü, Almatı/Kazakistan; sultanbekovkutlug@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7360-7140>.

Ali Shir Nevâyî Studies in Kazakhstan and the Current Status of Turkish Texts with Arabic Letters

Dr. Öğr. Üyesi Kutlugjon SULTANBEK*

Summary:

From the moment the first inscriptions appeared on the stone to the present, the Turks have used and continue to use various writing systems. Arabic graphics have been used in Turkistan for thousands of years. The first Turkic texts written in Arabic script date back to the XI century. We can roughly divide Turkic texts written in Arabic script into northeastern and southwestern ones. The northeastern dialect of the Turkic language was actively used during the Karakhanid, Khorezm and Chagatai periods.

It would be beneficial to study the structure of Turkic texts written in Arabic script in Kazakhstan, categorizing it into two timeline periods: before and after Kazakhstan gained independence. It is possible to create a comprehensive list, organize and assess completed works, as well as master's and doctoral theses in various scientific fields. In Kazakhstan, Turkic texts written in the Arabic script, such as the «Divânü Lügâtî't-Türk», were studied by Halel Dosmuhamedulı, Askar Yegewbay, Zifa-Alwa Avezova, and others. Subsequent research was also conducted «Kutadgu Bilig», «Atebetü'l-Hakayık», «Divân-ı Hikmet», and other texts written in Arabic script.

In Soviet times, it was strictly forbidden to read, study, or even store Turkic texts written in the Arabic script. For this reason, it is difficult to say how many studies were conducted. We do know that people who preserved Turkic manuscripts from USSR era kept handwritten books hidden in their homes.

The growth of interest in Turkic texts written in Arabic script in Kazakhstan can be seen through the language courses taught at Turkic departments of universities. Not only are texts from the northeastern dialect of the Turkic language being read and analyzed, but also Turkic texts from the Ottoman period are being discovered during research activities in our country. In this work, we will explore the study of Turkic texts written in the Arabic script in Kazakhstan.

The literature works of Alisher Navoi were first translated into Kazakh Turkish by Mukhtar Auyezov in 1948, and published under the title "Tañdamalı Şığarmalar" ("Selected Works"). This translation consists of 220 pages. In 1965, the book "Gazeller" was published. The work "Yeskendir qorğanı'nda", published in 2008 and featured some "Gazeller", also published by Kalizhan Bekhozhyn. The literature works of Alisher Navoi have been translated into Kazakh Turkish by poets, such as A. Tajibayev, K. Bekhojin, Ö. Turmanjanov, K. Şaşığıtayev, J. Sızdıqov, G. Qayırbekov, S. Jiyeñbayev, K. Mırzaliyev and K. Jumağaliyev.

The purpose of our study is to characterize the current state of Turkic texts written in Arabic graphics in Kazakhstan; to discuss the overall situation in researches concerning Alisher Navoi; to generalize the issue of transcription, and to ensure the availability of sources for reading Ottoman and Chagatai texts in Kazakhstan. This will increase the number of publications in Kazakh Turkish. To achieve this goal, we will analyze research conducted in Kazakhstan, and use methods of analysis, evaluation, and codification.

Keywords: Turkic Studies, North-Eastern Turkic dialect, Alisher Navoi, transcription, codicology

* El Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Filoloji Fakültesi Türkoloji ve Dil Teorisi Bölümü, Almatı/Kazakistan; sultanbekovkutlug@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7360-7140>.

Arnavut Arşivlerinde Ali Şir Nevâyî'nin "Mahbub el Kulub" Adlı Eseri ve Arap Harfli Arnavut Edebiyatına Etkisi

Prof. Dr. Lindita Xhanari*

Özet:

Arnavutça, geçmiş yüzyıllar boyunca çeşitli alfabelerle yazılmış bir dildir. Arnavut dili, tarihsel süreç içinde Latin alfabesi, Bizans alfabesi ve Arap alfabesi gibi farklı alfabelerle ifade edilmiştir. Özellikle Arap alfabesinin kullanımı, Osmanlı İmparatorluğu ile doğrudan temasta bulunulması ve Arnavut edebiyatının ilk örneklerinin Latin alfabesiyle yazılmasından sonra, bu alfabenin devreye girmesiyle mümkün olmuştur. Bu durumun izlerine 16. yüzyılın başlarında rastlanmakla birlikte, Arap alfabesinin yoğun olarak 17. ve 18. yüzyılın başlarında kullanıldığını gözlemlemek mümkündür.

Arnavutluk'taki devlet arşivlerinde yapılan bir araştırmaya göre, Arnavutluk'ta Anadolu Türk alfabelerinin de kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Bu gerçek, Arnavut bilim çevrelerinde iyi bilinen bir husus olmasına rağmen, Arnavutçanın yaklaşık iki yüzyıldır Arap alfabesiyle yazıldığı bilgisi, Türk bilim insanları tarafından genellikle bilinmemektedir. Arap alfabesiyle yazılmış Arnavut eserleri arasında edebi metinler, destanlar, kasideler, gazeller, mevlitler ve lugat eserleri yer almaktadır. Bu eserler, XVIII. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamış ve Anavutluk Rönesansına kadar devam etmiştir. Bu dönemde, Arnavutluk'un dini tarihindeki ilk büyük değişim, aynı zamanda kültürel bir dönüşümü de işaret etmektedir.

Arnavut edebiyatının gelişimi, büyük ölçüde Osmanlıca, Arapça ve Farsça eserler veren dönemin önde gelen yazar ve düşünürlerinin etkisiyle şekillenmiştir. Bu yazarlar arasında en tanınmış isimlerden biri de Ali Şir Nevâyî'dir. Arnavutluk Devlet Arşivleri ve Tiran Milli Kütüphanesi Arşivleri'nde, dönemin zengin aileleri tarafından hediye olarak bırakılan çeşitli eserler bulunmaktadır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır:

1. Birinci bölümde, Arnavutluk Devlet Arşivleri'nde bulunan Ali Şir Nevâyî'ye ait iki eseri ele alacağız:

"Mahbub el-Kulub" adlı eserin orijinal baskısı.

Milli Kütüphane'de, Derviş Hüseni'nin yazma nüshaları arasında bulunan bir şiir

2. İkinci bölümde, Arap alfabesiyle yazılmış Arnavut edebiyatının genel bir özetini sunacağız.

3. Üçüncü bölümde ise, Ali Şir Nevâyî'nin eserlerinin, Arnavut edebiyatını Arap alfabesiyle kaleme alan Nezim Frakulla, Hasan Zyko Kamberi, Dalip Fraşiri gibi Arnavut yazarları üzerindeki etkisini inceleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: arşiv, edebiyat, beyit, etki, Ali Şir Nevâyî

* Tiran Üniversitesi, Tarih-Filoloji Fakültesi, Dilbilim Departmanı, Tiran/ARNAVUTLUK; lindalatifi@yahoo.com; <https://orcid.org/0000-0003-2503-1711>.

Ali Şir Nevâyî's "Mahbub el Kulub" in the Albanian Archives and Its Influence on Albanian Literature in Arabic Script

Prof. Dr. Lindita Xhanari*

Abstract:

Albanian is a language that has been written using various alphabets throughout the past centuries. Over the course of its history, the Albanian language has been expressed through different scripts, including the Latin alphabet, the Byzantine alphabet, and the Arabic alphabet. The use of the Arabic alphabet, in particular, emerged following direct contact with the Ottoman Empire, and after the initial examples of Albanian literature were written in the Latin alphabet. Traces of this transition can be found as early as the 16th century, but it is evident that the Arabic script was predominantly used in the early 17th and 18th centuries.

A study conducted at the Albanian State Archives has revealed that Anatolian Turkish alphabets were also used in Albania. While this fact is well-known within Albanian academic circles, the use of the Arabic script for writing Albanian for almost two centuries is generally unknown to Turkish scholars. The Albanian literary works written in the Arabic script include literary texts, epics, odes, ghazals, mevlids, and glossaries. These works began to emerge in the early 18th century and continued until the Renaissance. This period marked not only the first significant shift in Albania's religious history but also a cultural transformation.

The development of Albanian literature was largely influenced by the prominent writers and thinkers of the time, who authored works in Ottoman Turkish, Arabic, and Persian. One of the most notable figures among these writers is Ali Şir Nevâyî. The Albanian State Archives and the Tirana National Library Archives house various works that were gifted by affluent families of the period.

Our study is divided into three sections:

1. In the first section, we will examine two works by Ali Şir Nevâyî found in the Albanian State Archives:
 - The original edition of Mahbub el-Kulub
 - A poem found among the manuscripts of Dervish Hüseni in the National Library.
2. In the second section, we will provide a general overview of Albanian literature written in the Arabic script.
3. In the third section, we will explore the influence of Ali Şir Nevâyî's works on Albanian writers such as Nezim Frakulla, Hasan Zyko Kamberi, and Dalip Fraşiri, who wrote Albanian literature in the Arabic script.

Keywords: archive, literature, couplet, influence, Ali Şir Nevâyî

* Tiranë Üniversitesi, Tarih-Filoloji Fakültesi, Dilbilim Departmanı, Tiranë/ARNAVUTLUK; lindalatifi@yahoo.com; <https://orcid.org/0000-0003-2503-1711>.

Dr. Mehrdad Aghaei*

هدی‌ک‌چ:

زبان فارسی از زمانی که با زبان عربی درآمیخت و از الفبای زبان عربی استفاده کرد بر غنای واژگانی و کلمات خود افزود. زبان ترکی نیز همچون زبان فارسی و امدار زبان عربی است. این دو زبان یعنی زبان فارسی و زبان ترکی بعد از زبان عربی جزو زبان‌های بین‌المللی و رایج در بین مسلمانان هستند. زبان ترکی هم با درآمیختن با زبان فارسی بسیاری از واژگان و کلمات را از زبان فارسی وام گرفته است. در میان شاعرانی که به زبان فارسی شعر سروده‌اند شاعران ترک زبانی داریم که زبان مادری آنها ترکی بوده است ولی به خاطر شهرت و رواج زبان فارسی اشعار خود را به زبان فارسی سروده‌اند. از جمله این شاعران می‌توان شاعر ازبکستانی تبار ترک زبان امیر علی شیرنواپی را نام برد که زبان مادری اش زبان ترکی جغتایی بود ولی می‌توانست هم به زبان فارسی و هم به زبان ترکی شعر بسراید. اشعار این شاعر عرفانی بوده و به تقلید از مولوی و حافظ و جامی شعرهای عرفانی به زبان‌های فارسی و ترکی سروده است. از آنجا که این شاعر به زبان عربی هم تسلط داشت در بکارگیری الفاظ عربی هم در اشعار فارسی و ترکی تبحر خاصی داشت. می‌توان گفت که امیر علی شیرنواپی به عنوان پل ارتباطی و حلقه اتصال بین زبان و ادب فارسی و زبان و ادب ترکی است و بسیاری از دوستداران زبان فارسی و زبان ترکی به اشعار این شاعر توانمند علاقه خاصی دارند. این مقاله به روش توصیفی تحلیلی در صدد است که بیان کند این شاعر که در دوره تیموریان در سرزمین ازبکستان می‌زیست چگونه توانسته است زبان و ادب فارسی را به این نیکویی فرا بگیرد و مفاهیم و مضامین عرفانی را به دو زبان فارسی و عربی انتقال بدهد و میراث ادبی این دو زبان را غنی سازد. هدف از این پژوهش این است که بیان کند امیر علی شیرنواپی چه خدماتی به زبان و ادب فارسی و زبان و ادب ترکی داشته است و با معرفی این شاعر دوزبانه تا چه اندازه روابط بین زبان فارسی و زبان ترکی و زبان عربی تقویت می‌شود.

کلیدواژه‌ها: زبان و ادب فارسی، زبان و ادب ترکی، زبان و ادبیات عربی، عرفان، امیر علی شیرنواپی

* Associate Professor of Arabic Language and Literature, University of Mohaghegh Ardabili, Erdebil/Iran; m.aghaei@uma.ac.ir; <https://orcid.org/0000-0002-3396-5189>.

Amir Ali Shir Navaei, the connecting link and bridge between Persian, Arabic and Turkish languages

Dr. Mehrdad Aghaei*

Abstract:

Since it merged with Arabic and used the Arabic alphabet, Persian has increased its vocabulary and vocabulary. Like Persian, Turkish is indebted to Arabic. These two languages, Persian and Turkish, are among the most common and international languages among Muslims after Arabic. Turkish has also borrowed many words and phrases from Persian by merging with Persian. Among the poets who have written poetry in Persian, we have Turkish-speaking poets whose native language was Turkish, but who have written their poems in Persian due to the popularity and popularity of Persian. Among these poets, we can mention the Uzbek poet of Turkish descent, Amir Ali Shir Nava'i, whose native language was Chagatai Turkish, but who could write poetry in both Persian and Turkish. The poems of this poet are mystical and, in imitation of Rûmî, Hafez, and Jami, he composed mystical poems in Persian and Turkish. Since this poet was fluent in Arabic, he was particularly skilled in using Arabic words in Persian and Turkish poems. It can be said that Amir Ali Shirnavaei is a bridge and a link between Persian and Turkish languages and literature, and many lovers of Persian and Turkish languages have a special interest in the poems of this powerful poet. This article, using a descriptive-analytical method, seeks to explain how this poet, who lived in Uzbekistan during the Timurid period, was able to learn Persian language and literature so well and transfer mystical concepts and themes to Persian and Arabic languages, enriching the literary heritage of these two languages. The purpose of this research is to explain what services Amir Ali Shirnavaei has provided to Persian and Turkish languages and literature, and to what extent the relations between Persian, Turkish, and Arabic languages are strengthened by introducing this bilingual poet.

Keywords: Persian language and literature, Turkish language and literature, Arabic language and literature, Sufism, Amir Ali Shirnavai

* Associate Professor of Arabic Language and Literature, University of Mohaghegh Ardabili, Erdebil/Iran; m.aghaei@uma.ac.ir; <https://orcid.org/0000-0002-3396-5189>.

Assist. Prof. Dr. Mirzat Rakimbek Uulu*

Özet:

16. asrın ünlü şair, yazar ve devlet adamlarından biri olan Ali Şir Nevâyî hem Farsça hem de Türkçe ustaca yazabilen bir şahsiyettir. Kendisinin yaşadığı dönemin edebiyat geleneğinde önde gelen Fars edebiyatı ve edebi türlerini iyi kavrayabilen ve hatta bu türlere uygun olarak, yani hamse, tezkire, divan vb. edebi türlerde Türkçe eserler veren yazar ve şairdir.

Ali Şir Nevâyî'nin eserleri kendisinin üslup, muhteva ve diliyle oldukça usta ve toplum içinde etkili olduğunu, onun eserlerini ve kişiliğini inceleyen bazı bilim adamları Çağatay Türkçesinin Klasik döneminin başlayıcısı olduğu kanaatine varmışlardır. Örneğin Fuat Köprülü Çağatay Türkçesinin tasnifini yaparken Klasik dönemi 15. Asrın ikinci yarısından başlatır. Bir diğer Çağatay Türkçesi üzerine önemli çalışmalar yapan bilim adamı – Janos Eckmann ise Klasik dönemini daha da net tarih göstererek 1465 yılından itibaren başlatmıştır. Başka bir deyişle Nevâyî'nin ilk eserinin yazıldığı tarihten 1600 yılına kadarki zaman dilimini almıştır. Samoyloviç de aynı görüşte olup Klasik devri 1465-16.yüzyılın ortaları arasını göstermiştir.

Çağatay Türkçesi'nin kullanıldığı ve yayıldığı bölge çok geniş olup müşterek doğu Türkçesini oluşturmuş ve 15. asırdan 20. asrın başlarına kadar edebi dil işlevini üstlenmiştir. Söz konusu zaman dilimi içinde Altın Ordu, Çağatay Hanlığı dönemlerinde temeli atılan Çağatay Türkçesi Timurlular Devleti, Babür İmparatorluğu zamanında klasik dönemine kavuşmuş ve bütün doğu Türklüğünün edebi dili haline almıştır. Dolayısıyla 19. asrın sonu ve 20. asrın başlangıcında siyasi sebeplerden dolayı ortaya çıkan küçük Türk devletleri beş yüz yıl kullanılan edebi dilini ve yazısını bırakmak zorunda kalmıştır. Sonradan ortaya çıkan ve Sovyetler Birliği içinde yer alan Kırgız, Kazak, Özbek, Türkmen Sovyet Cumhuriyetleri artık kendi dilleri ve alfabeleri olan ve birbirinde farklı istikamette gelişen diller haline gelmiştir. Bağımsızlıktan sonra da farklı dış etkenlerden dolayı maalesef bir araya gelememişlerdir.

Günümüzde Kırgızistan'da Ali Şir Nevâyî bir Özbek şairi ve yazarı olarak tanımlanmış ve Nevâyî'nin eserlerinin yazıldığı Çağatay Türkçesi konusunda çok zayıf bir bilgi vardır. Bunun da çeşitli sebepleri vardır.

Bu bildiride Kırgızistan'da Ali Şir Nevâyî ve onun eserleri üzerindeki çalışmalar hakkında söz edilecektir.

Anahtar kelimeler: Ali Şir Nevâyî, Kırgızistan, Çağatay Türkçesi, şair.

* Kyrgyz-Turkish Manas University, Manas/Kırgızistan; mirzat.rakimbekuulu@manas.edu.kg;
https://orcid.org/0000-0002-3247-6252.

Studies on Ali Şir Navaî in Kyrgyzstan

Assist. Prof. Dr. Mirzat Rakimbek Uulu*

Summary:

Ali Shir Navayi, one of the famous poets, writers and statesmen of the 15th-16th centuries, is a person who can write masterfully in both Persian and Turkish. He is a writer and poet who has a good grasp of the leading Persian literature and literary genres in the literary tradition of the period in which he lived, and even produced works in Turkish in literary genres such as hamse, tezkire, divan, etc.

Ali Shir Navayi's works show that he is quite a master with his style, content and language and is influential in society, and some scientists who have studied his works and personality have come to the conclusion that he is the beginning of the Classical period of Chagatai Turkic. For example, Fuat Köprülü, while classifying Chagatai Turkic, starts the Classical period from the second half of the 15th century. Another scientist who has done important studies on Chagatai - Janos Eckmann, started the Classical period from 1465 by showing a more precise date. In other words, he took the time period from the date when Nevâyî's first work was written up to 1600. Samoylovich also has the same opinion and shows the Classical period as between 1465 and the middle of the 16th century.

The region where Chagatai Turkic was used and spread was very large and formed the Common Eastern Turkic and assumed the function of a literary language from the 15th century to the beginning of the 20th century. During the mentioned period, Chagatai Turkic, the foundations of which were laid during the Golden Horde and Chagatai Khanate periods, reached its classical period during the Timurid Empire and the Mughal Empire and became the literary language of all Eastern Turks. Consequently, the small Turkic states that emerged due to political reasons at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century had to abandon their literary language and writing that had been used for five hundred years. The Kyrgyz, Kazakh, Uzbek, and Turkmen Soviet Republics that emerged later and were part of the Soviet Union now had their own languages and alphabets and developed in different directions. Unfortunately, they could not come together after independence due to different external factors.

In today's Kyrgyzstan, Ali Shir Navayi is defined as an Uzbek poet and writer, and there is very little information about the Chagatai Turkic in which Navayi's works were written. There are various reasons for this. This paper will discuss Ali Shir Navayi and the studies on his works in Kyrgyzstan.

Key words: Ali Shir Navayi, Kyrgyzstan, Chagatai Turkic, poet.

* Kyrgyz-Turkish Manas University, Manas/Kirgizistan; mirzat.rakimbekuulu@manas.edu.kg;
<https://orcid.org/0000-0002-3247-6252>.

The Reflection of Ali Shir Nevâyî's Works in Bosnian Cultural Tradition

Prof. Dr. Munir Drkić*

Abstract:

This paper transcends the geographical boundaries limited by the conference title and presents Ali Shir Nevâyî's poetry based on several manuscripts from Ottoman Bosnia. Bosnia, a land at the heart of the Balkan Peninsula and the westernmost frontier of the Ottoman Empire, became part of Islamic geography during the time of Ali Shir Nevâyî's life. The dissemination of elite literacy, which included the *Elsine-i Selâse* (Arabic, Persian, and Turkish), lasted from the 15th to the late 19th century. In the early Ottoman period, Bosnians travelled to Istanbul and other cultural centres of the Empire, where they learned the *Elsine-i Selâse* and became acquainted with classical Islamic texts. However, as time passed, various public and private libraries were established, and Ottoman imperial literacy began to be cultivated in Bosnia itself as the educated elite sought to integrate into the Ottoman cultural realm. This included acquaintance with classical masterpieces, as well as works written by later authors. One of those later authors was Ali Shir Nevâyî, whose poetry is found in Bosnian libraries in the form of his *Dîvân* and scattered poems in *majmû'as*.

By examining the content of Ali Shir Nevâyî's poetry in preserved Bosnian manuscripts, as well as other relevant data, including ownership and short biographical notes, this paper provides new insights into the spread of elite Turco-Persian literacy at the western end of the Ottoman realm. I aim to demonstrate that, despite being considered a frontier (*serhat*) of the Ottoman Empire, Bosnia was well-integrated into the Ottoman cultural sphere and the broader Islamic world.

Keywords: Ali Shir Nevâyî, Ottoman Bosnia, Manuscripts, Turco-Persian Literacy

* University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina; munir.drkić@ff.unsa.ba.;
https://orcid.org/0000-0001-5468-1276.

Mahbûbü'l-Kulûb'un Siyaset-Ahlak Felsefesi Açısından Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan*

Özet:

Türk-İslam siyaset ve ahlak felsefesi geleneğinde siyasetnameler, önemli bir yer tutar. Bu geleneğin önde gelen kaynakları arasında Nizâmü'l-Mülk'ün Siyasetname'si, Yusuf Has Hâcib'in Kutadgu Bilig'i, Gazzâlî'nin Nasihatü'l-Mülûk'u, Farabî'nin El-Medinetü'l-Fazıla'sı ve Kemalpaşazâde'nin Nüşetü's-Selâtin'i yer alır.

Bu eserler, yöneticilere ve devlet adamlarına rehberlik etmek, uyarılarda bulunmak ve ahlaki öğütler vermek amacıyla yazılmıştır. Ali Şir Nevâyî'nin Mahbûbü'l-Kulûb adlı eseri de bu yönüyle siyasetname geleneğiyle örtüşür. Ahlaki ve siyasi öğütler içermesi bakımından bu tür içinde değerlendirilebilecek önemli bir eserdir.

Mahbûbü'l-Kulûb, Nevâyî'nin son eserlerinden biridir ve siyasetnameler türünde, ahlak ve öğüt kitabı niteliği taşır. Türk-İslam düşünce geleneğinde siyaset ve ahlak felsefesi açısından kayda değer bir yere sahiptir.

Didaktik bir üslupla kaleme alınan bu eser, toplumun farklı kesimlerine hitap eder ve bireyin dünya ve ahiret saadetine ulaşması için nasıl bir hayat sürmesi gerektiğini anlatır. Eser sadece bireysel ahlaka değil; devlet yönetimi, siyaset, toplumsal düzen ve yönetici-halk ilişkilerine de değindiği için siyaset felsefesi açısından da önem taşır.

Nevâyî, bu eserinde siyaset ve ahlakı şu başlıklar altında ele alır:

1. Adaletin Önemi
2. Hükümdarın ve Devlet Adamlarının Nitelikleri
3. Devlet-Halk İlişkisi
4. Liyakat ve Kayırmacılık
5. Zalim Yöneticilere Yönelik Eleştiriler

Bu tebliğde, Türk-İslam felsefe geleneğinin önde gelen isimlerinden Ali Şir Nevâyî'nin Mahbûbü'l-Kulûb adlı eserinin siyaset ve ahlak felsefesi açısından değeri ele alınacaktır. Bu bağlamda hem Türk-İslam düşünce geleneği hem de Batı siyaset ve ahlak felsefesi geleneği karşılaştırılacaktır. Özellikle Machiavelli'nin Prens adlı eseriyle olan farklar vurgulanacaktır.

Nevâyî'nin eseri, Türk-İslam siyaset düşüncesiyle büyük ölçüde örtüşse de bazı yönlerden bu gelenekten ayrılır. Batı siyaset felsefesiyle ise ciddi farklar gösterir ve özgün yaklaşımlar sunar.

Özetle, Nevâyî bu eserinde adalet ve erdem temelli bir yönetim anlayışını savunur. Mahbûbü'l-Kulûb, sadece Timurlu dönemi için değil, genel anlamda Türk-İslam siyaset düşüncesi açısından da temel kaynaklardan biridir. Eserde dile getirilen adalet, bilgelik, liyakat ve halkın refahı gibi ilkeler, günümüz siyaset anlayışları için de yol gösterici niteliktedir.

Her ne kadar Mahbûbü'l-Kulûb, siyasetname türüyle birçok ortak nokta taşısa da yöneldiği toplumsal çerçeve, ele alış tarzı ve kapsamıyla bu geleneğin ötesine geçer. Tebliğimizde bu özgün yönleri ayrıca dikkat çekilecektir.

Ayrıca Mahbûbü'l-Kulûb, Batı siyaset felsefesinin önemli isimlerinden Machiavelli'nin siyaset anlayışına kıyasla tamamen zıt bir çizgide yer alır. Machiavelli güce ve iktidarı korumasına öncelik verirken, Nevâyî adalet, ahlak ve erdemi merkeze alır.

Nevâyî'nin siyaset anlayışı, liyakat, merhamet ve bilgelik gibi ahlaki değerleri esas alırken; Machiavelli, daha gerçekçi ve güç temelli bir siyaset modeli sunar. Bu karşıtlık, günümüz siyaset felsefesi tartışmalarına katkı sağlayacak nitelikte önemli bir karşılaştırma alanı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ali Şir Nevâyî, Mahbûbü'l-Kulûb, Siyasetname, Siyaset-Ahlak Felsefesi

* Rector of Ankara Social Sciences University; <https://orcid.org/0000-0001-7053-3214>.

Evaluation of Mahbub ul-Qulub in terms of Political-Moral Philosophy

Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan*

Abstract:

Political treatises have an important place in the tradition of Turkish-Islamic political and moral philosophy. The leading sources of this tradition include Nizam al-Mulk's Siyasat-nama, Yusuf Khass Hajib's Qutadgu Bilig, Ghāzalī's Nasihat al-Mulūk, al-Farabi's Perfect State and Kemalpaşazade's Nasihatü's-Selatin.

These works were written to guide, warn and give moral advice to administrators and statesmen. Ali Shir Navai's Mahbub ul-Qulub also overlaps with the political treatise tradition in this respect. It is an important work that can be evaluated within this genre in terms of containing moral and political advice.

Mahbub ul-Qulub is one of Navai's last works and has the characteristics of a book of morals and advice in the political treatise genre. It has a significant place in terms of political and moral philosophy in the Turkish-Islamic tradition of thought.

Written in a didactic style, this work addresses different segments of society and explains how an individual should live in order to achieve happiness in this world and the hereafter. Since the work touches not only on individual morality but also on state administration, politics, social order and relations between rulers and people, it is also important in terms of political philosophy.

In this work, Navai addresses politics and morality under the following headings:

1. The Importance of Justice
2. The Qualities of the Ruler and Statesmen
3. Relations between State and People
4. Merit and Favoritism
5. Criticisms towards Cruel Rulers

In this paper, the value of Mahbub ul-Qulub, a work by Ali Shir Navai, one of the leading figures in the tradition of Turkish-Islamic philosophy, in terms of political and moral philosophy will be discussed. In this context, both the Turkish-Islamic tradition of thought and the Western tradition of political and moral philosophy will be compared. In particular, the differences with Machiavelli's magnum opus The Prince will be emphasized.

Although Navai's work largely overlaps with Turkish-Islamic political thought, it differs from this tradition in some ways. Moreover, for another perspective, it shows serious differences with Western tradition of political philosophy and offers original approaches.

In short, Navai defends a justice and virtue-based understanding of governance in this work. Mahbub ul-Qulub is one of the fundamental sources not only for the Timurid period but also for Turkish-Islamic political thought in general. The principles expressed in this work such as justice, wisdom, merit and the welfare of the people are also guiding for today's and contemporary political understandings.

Although Mahbub ul-Qulub shares many points with the genre of political treatise, it goes beyond this tradition in terms of its social framework, approach and scope. These original aspects will also be highlighted in this paper.

In addition, Mahbub ul-Qulub is on a completely opposite line compared to the political understanding of Machiavelli, one of the important figures of Western political philosophy. While Machiavelli prioritizes power and its preservation, Navai focuses on justice, morality, and virtue.

Navai's understanding of politics is based on moral values such as merit, mercy, and wisdom, while Machiavelli offers a more realistic and power-based political model. This contrast offers an important area of comparison that will contribute to today's political philosophy discussions.

Keywords: Ali Shir Navai, Mahbub ul-Qulub, Political Treatise, Political-Moral Philosophy

*Rector of Ankara Social Sciences University; <https://orcid.org/0000-0001-7053-3214>.

Özet:

Dr. Nargiza Shoaliyeva*

Mevlâna Celâleddin Rûmî (1207-1273) ve Ali Şir Nevâyî (1441-1501) doğunun, özellikle de Müslüman dünyasının ünlü şair ve düşünürleri sayılıyor. Bu iki önemli şahsiyetin eserlerini karşılaştırmak, tasavvufi görüşlerini incelemek ve tespit etmek, bugün de eğitici ve manevi önemini dikkate almak elzemdir. Çünkü Hâlâ onların mirası değerini yitirmemiştir. Mevlâna'nın Mevleviliğin önderi olarak dinî-felsefi görüşleriyle aşk felsefesini ortaya koyduğunu söylemek abartılı olmaz. Buna karşılık Nevâyî, bir şair ve düşünür olarak aşk mantığını meydana getirmiştir. Dolayısıyla her iki şairin doğu edebiyatındaki özgün yeri, her geçen yıl dünya halklarının ve insanlığın gözünde ilgi ve sevgi kazanmaktadır. Zira her iki düşünürün de tasavvuf edebiyatındaki yerlerine ilişkin görüşleri, eserleri aracılığıyla bilinmektedir ve Nevâyî'nin eserlerinde tasavvuf ilmine ve edebiyatına çokça gönderme yapması Mevlâna'nın bu konuda bir ekol olduğunun kanıtıdır. Sufilerin ve tasavvufun öğretileri, İslam dünyasında her zaman önemli olmuştur. Bu öğretiler insanların algısını ve iç benliğini etkilemiş ve öz farkındalık, arzu ve iradenin arınması ve manevi gelişim sonucunda insanî ve hoşgörülü davranışların temelini oluşturmuştur. Sufi şairler, düşünürler ve tasavvuf edebiyatının temsilcileri, insanların aydınlanmasını ve maneviyatını zenginleştirmek için tasavvuf öğretilerinin fikirlerini sunarak insanların düşünce ve sosyal faaliyetlerinin seviyesini yükseltmeye çalışmışlardır. Mevleviliğin Mevlâna'nın dünya görüşünün ve çalışmasını özü olduğunu kabul etmek gerekir. O halde, sufilerin öğretilerini titizlikle özümsemiş ve eserlerinde bunu yansıtmış olan Ali Şir Nevâyî'nin dünya görüşünü eserlerinde görmek mümkündür. Hatta eserlerinde, özellikle Fani Divanı'nda, tasavvufun en alt seviyesi olan tövbeyi ve tasavvufun en üst seviyesi olan faniliği, vahdeti (birliği) ve sevgiyi eşsiz ve etkileyici bir şekilde dile getirdiği bilinmektedir. Elbette bu şaşırtıcı değildir çünkü o, Hz. Cami'nin öğrencisi olmasının yanı sıra, Hafız, Sadi ve Mevlâna'nın görüşlerinden ve öncülüklerinden yararlanan bilinçli bir şahsiyetti. Seleflerinin izinden gitmesi, onun edebi üsluptaki ustalığını ve tasavvufi edebiyata yakınlığını göstermektedir.

Bu makalede, Nevâyî'nin "Divan-ı Fani" adlı gazelindeki bazı beyitleri incelenerek Mevlâna'nın gazelleri ve kıtalarıyla karşılaştırılmıştır. Nevâyî'nin birçok tasavvufi terim kullandığı tespit edilmiş ve Mevlâna ve Nevâyî'nin tasavvufi dünya görüşünün ilkeleri belirlenmiştir.

Aşk konusu uzun zamandır Farsça tasavvuf ve mistik edebiyatta mevcuttur, ancak bu makale aşkın insanların zihinlerini ve ruhlarını nasıl etkilediğini cevaplamaya çalışmaktadır. Aşk insanların zihinlerinde ve bilinçaltında hangi işlevleri yerine getirir? Aşık bir kişinin özellikleri nelerdir? Başkalarına göre hangi benzersiz avantajlara sahiptir? Mevlâna ve Nevâyî'nin düşünce ve görüşlerinin karşılaştırmalı bir analiz yoluyla, aşkın etkilerine ve sonuçlarına daha fazla dikkat ettikleri ve bu konuya analitik bir bakış açısıyla yaklaştıkları görülebilir. İki bilgin şair insanlara şefkati, insanlığı, çilelerden kurtuluşu, fedakarlığı, çabayı ve cömertliği, aydınlanma yolunun hızını, cesareti ve yiğitliği, endişelerden kurtuluşu, nefret, pişmanlık, açgözlülük ve kıskançlık gibi kötü ahlaki hatalardan kurtuluşu, tatlı dilli olmanın elzem olduğunu ve konuşkanlıkta kaçınmayı, ruhun aldaticılığından kurtuluşu, ruhu anlama, kalbin ve ruhun inceliklerini idrak etmek, varoluşun sırları dünyasına girmeyi, ruhun hafifliğini ve uçuşunu, sevgiliye karşı varoluşsal açıklığı sunmuştur.

Anahtar kelimeler: Mevlâna, Mir Alisher Nevâyî, aşk, irfan, tövbe, arzu, fedakarlık, kurtuluş, durum.

*PhD, Associate Professor, International Islamic Academy of Uzbekistan, Department of Classical Literature and Origins, 11, A. Kadiri, Tashkent/Uzbekistan; nshoaliyeva74@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-7314-0093>.

Abstract:

Mawlana Rûmî (1207-1273) and Mir Alisher Navoi (1441-1501) are famous poets and thinkers of the East, especially in the Muslim world. Comparing the works of these two great people, studying and defining their mystical views has not lost its educational and spiritual significance even today. It would not be an exaggeration to say that Mawlana, with his religious and philosophical views as the leader of the tariqa (religious order of Sufism), created the philosophy of love, and Navoi, as a poet and thinker, created the logic of love. Year by year, the incomparable place of both poets in the literature of the East, wins the attention and love in the eyes of the peoples of the world and humanity. Because the mystical views of both thinkers, in Sufi literature are known from their works, and although Mawlana had his own school in this regard, the works of Navoi testify to the fact that Navoi made many references to Sufi science and literature in his work.

Sufis and the teachings of Sufism have always held an important place in the Islamic world. These teachings have influenced people's perception and inner being, and have served as the basis for humane and tolerant actions as a result of self-awareness, refinement of the ego and will, and spiritual elevation. Sufi poets and thinkers, as well as representatives of Sufi literature, sought to elevate people's thinking and social activity, and to enrich human enlightenment and spirituality by presenting the ideas of Sufi teachings.

While the worldview of the founder of the Mawlavi tariqa, Mevlâna Rûmî, is rooted in unity and work, getting to know the worldview of Alisher Navoi shows that he mastered the teachings of the Sufis with great care and meticulousness, and reflected on this in his works. Indeed, it is known that he uniquely and impressively expressed the lowest level of Sufi teachings, i.e. repentance, to the highest levels of Sufism, i.e. fano, wahdat (unity), and wonder in his works, especially in the work "Faniy". Of course, this is not surprising, since he was a student of Hazrat Jami, as well as a conscious creator who benefited from the views and works of Hafiz, Sa'di, and Mawlavi. Following the footsteps of his predecessors, shows his mastery of literary style and his affinity for mystical literature. In this article, while analyzing some of Navoi's "ghazal" verses in "Divoni Foni", comparing them with the ghazals and rubaiyats of Mawlana, it was found that Navoi used many mystical terms, and the principles of Mawlana and Navoi's mystical worldview were identified.

The topic of love has been mentioned in Persian mystical literature for a long time, but this article attempts to answer the questions of how love affects the minds and souls of people? What functions does love perform in the minds and subconscious of people? What are the characteristics of a person in love? What unique advantages does he have over others? by comparative analysis of the thoughts and opinions of Mawlavi and Navoi. It can be seen that they paid more attention to the effects and results of love, and approached this topic with an analytical perspective. The two poets offered people compassion, humanity, getting rid of asceticism, selflessness, zeal and generosity, the speed of the path of enlightenment, courage, being free from worries, getting rid of bad moral vices such as resentment, regret, greed and envy, increasing sweetness and reducing talkativeness, the deceitfulness of the self, understanding the self, enjoying the delicacy of the heart and soul, entering the world of the secrets of existence, the lightness and flight of the soul, and existential openness towards the beloved.

Keywords: Maulana Rûmî, Mir Alisher Navoi, love, knowledge, repentance, lust, sacrifice, salvation, state.

* PhD, Associate Professor, International Islamic Academy of Uzbekistan, Department of Classical Literature and Origins, 11, A. Kadiri, Tashkent/Uzbekistan; nshoaliyeva74@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-7314-0093>.

Annotatsiya:

Mavlono Rûmîy (1207-1273) va Alisher Navoiy (1441-1501) sharqning, xususan, musulmon olamining atoqli, mashhur shoir va mutafakkirlari hisoblanadi. Bu ikki buyuk zotning asarlarini taqqoslash, o'rganish, ularning irfoniy qarashlarini aniqlash, bugungi kunda ham o'zining tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyatini yo'qotmagan. Mavlono tariqat yetakchisi sifatida diniy-falsafiy qarashlari orqali ishq falsafasini yaratgan bo'lsa, Navoiy shoir va mutafakkir sifatida ishq mantig'ini yaratgan, desak mubolig'a bo'lmaydi. Binobarin, har ikkala shoirning sharq adabiyotidagi beqiyos o'rni dunyo xalqlari va bashariyat nazdida ham yildan yilga e'tibor va muhabbat qozonib kelmoqda. Zero, ikkala mutafakkirning orifona qarashlari, tasavvuf adabiyotidagi o'rni asarlari orqali ma'lum bo'lib, bu borada Mavlono o'z maktabiga ega bo'lsa-da, Navoiy o'z ijodida tasavvufiy ilmi va adabiyotiga ko'plab murojaat qilganligini asarlari guvohlik beradi.

So'fiylar va tasavvuf ta'limoti islom dunyosida azaldan muhim o'rin tutib kelgan. Bu ta'limotlar odamlarning idroki va botiniga ta'sir ko'rsatib, o'zlikni anglash, nafs va irodani sayqallash va ruhan yuksalish natijasida insonparvarlik, bag'rikenglik xatti-harakatlarining asosiga xizmat qilgan. So'fiy shoir va mutafakkirlar hamda tasavvuf adabiyoti namoyondalari tasavvufiy ta'limotlarning g'oyalarini taqdim etish orqali odamlarning tafakkuri va ijtimoiy faollik darajasini yuksaltirishga, insonning ma'rifati va ma'naviyati boyitishga harakat qilganlar.

Mavlaviya tariqati asoschisi Mavlono Rûmîyning dunyoqarashi tubida vahdat va ishq mujassam bo'lsa, Alisher Navoiyning dunyoqarashi bilan tanishish, so'fiylar ta'limotini o'ta puxta va sinchkovlik bilan egallaganini va o'z asarlarida bu haqida fikrlar yuritganini ko'rish mumkin. Darhaqiqat, u so'fiylar ta'limotining eng quyi darajasi, ya'ni tavbadan tortib, tasavvufning eng yuksak darajalarigacha, ya'ni fano, vahdat (birlik), hayratni o'z asarlarida, ayniqsa, "Foniy" devonida o'ziga xos va ta'sirchan ifodalagan ma'lum. Albatta, buning ajablanarli joyi yo'q, chunki u hazrati Jomiyning shogirdi bo'lishi bilan bir qatorda, Hofiz, Sa'diy, Mavlaviyning qarashlari va ijodidan bahra olgan ogoh ijodkor bo'lgan. Uning o'zidan oldingi salaflar izidan borishi adabiy uslubdagi mahoratini hamda irfoniy adabiyotga bo'lgan yaqinligini ko'rsatadi.

Ushbu maqolada, Navoiyning "Devoni Foniy" asaridagi ayrim g'azallar baytlarini tahlil qilish asnosida, joylarda Mavlono g'azallari va ruboiylarini bilan qiyoslab, Navoining ko'plab tasavvufiy atamalarini ishlatgani aniqlanib, Mavlono va Navoiyning irfoniy dunyoqarashining tamoyullari belgilab berildi.

Fors irfoniy-tasavvufiy adabiyotida ishq mavzusi uzoq vaqtdan beri tilga olinadi. Shu bois, maqolada, ishq odamlarning ongi va ruhiga qanday ta'sir qiladi? Ishq insonlar ongi va ongostida qanday vazifalarni bajaradi? Oshiq odamning xususiyatlari qanday? Uning boshqalarga nisbatan qanday o'ziga xos afzalligi bor, degan savollarga Rûmîy va Navoiyning fikr-mulohazalarini qiyosiy tahlil qilgan holda javob topishga harakat qilindi. Tahlillar asosida ularning o'z asarlarida ko'proq ishqning ta'siri va natijalariga e'tibor qaratganini, bu mavzuga tahliliy qarash bilan yondoshganlari ko'rish mumkinligi; ikki orif shoir ishq borasida xalqqa shafqat, insoniylik, zohidlikdan xalos bo'lish, fidoyilik, g'ayrat va saxovat, ma'rifat tariqining sayr-u suluk yo'lining sur'ati, jasorat va shijoat, gam-tashvishlardan xalos bo'lish, yomon axloqiy illatlardan gina, nadomat, hirs va hasaddan qutilish, shirinso'zlikni ko'paytirish va ortiqcha gapirishni kamaytirish, o'zlikning kazzobligidan qutilish, o'zlikni anglash, qalb va ruhning nozikligidan bahramand bo'lish, borliq sirlari olamiga kirish, ruhning yengilligi va parvozini ma'shuqqa nisbatan ekzistensial ochiqlikni taklif qilganliklari aniqlanib, bu boradagi fikr-mulohazalar berildi.

Kalit so'zlar: Mavlono Rûmîy, Mir Alisher Navoiy, ishq, irfon, tovba, nafs, qurbonlik, qutilish, hol, ekzistensial ochiqlik

*PhD, Associate Professor, International Islamic Academy of Uzbekistan, Department of Classical Literature and Origins, 11, A. Kadiri, Tashkent/Uzbekistan; nshoaliyeva74@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0002-7314-0093>.

Rudeki-yi Semerkandi'nin

بوی جوی مولیان آید همی/یاد یار مهربان آید همی

Şiiri, Mevlâna ve Diğer Şairlerin Bu Şiire Nazireleri

Prof. Dr. Nimet Yıldırım*

Özet:

“Peder-i Şi’r-i Farsî: Fars Şiirinin Atası” olarak bilinen, Fars edebiyatının ilk büyük şairi olarak kabul edilen Ebû Abdullâh Cafer b. Muhammed Rudekî, gençliğinin ilk dönemlerinden itibaren hem şiirleri hem de musiki dalındaki yeteneğiyle ün kazandı. Uzun zamanlar Fars şiirinin en ünlü şairi oluşu ve bilge kişiliğiyle her zaman ön planda oldu. Ortaya çıkışlarıyla şiirin de artık yatağına girmiş olduğu Samanîler hanedanı döneminde edebiyat dünyasında sadece bir tek şairin, Rudekî’nin adı egemendi. Musikişinaslığının yanı sıra iyi bir icracı da olan, şiirlerinin birçoğu musiki eşliğinde okunan Rudekî’nin şiirdeki tarzı, kendisinden sonra Farsça söyleyen şairlerinkinden farklıdır.

Samanî emiri Nasr b. Ahmed ve ordusunun Herat yakınlarında uzun süre kalmaları ve bir türlü Buhara’ya dönememeleri üzerine yaşananlar şairin şiirdeki gücü ve etkileyiciliğini göstermesi açısından alabildiğine dikkat çekicidir. Ordu kumandanları ve sözü etkili ileri gelenler, Rudekî’nin huzuruna çıkarak emiri ikna etmesini isterler: “Artık hareket edip gidelim buradan” derler. Bunun üzerine emiri çok iyi tanıyan usta şair, yeteneklerini kullanarak emirin sabah vakti neşeli olduğu bir an, hazır bulunan saz ekibiyle birlikte çengini alarak uşşak makamında *بیتیای دای/یمه دی آنای لوم یوج یوب* beytiyle başlayan çok ünlü kaidesini okumaya başlar. Daha şiir bitmeden emir Buhara yolunu tutar, ordusu da arkasından hızla yurtlarına erişirler. Bu makalede bu şiir ve bu şiire başta Mevlâna olmak üzere diğer ünlü şairlerin yazdıkları nazireler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Rudeki, Mevlâna, Nasr b. Ahmed, Farsça şiir

* Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Fars Dil ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/Türkiye; sahname79@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-6544-7573>.

Rudeki-yi Samarkandi's
بوی جوی مولیان آید همی/یاد یار مهربان آید همی
Poem, Mevlana and Other Poets' References to This Poem

Prof. Dr. Nimet Yıldırım*

Abstract:

Father of Persian Poetry: Abu Abdullâh Ja'far b. Muhammed Rudaki, known as “Father of Persian Poetry” and considered the first great poet of Persian Literature, gained fame with both his poetry and his talent in music from the early years of his youth. For a long time, he was always in the forefront as the most famous poet of Persian poetry and with his wise personality. During the Samanid dynasty, when poetry had already entered its bed with their emergence, only one poet, Rudaki, was dominant in the literary world. Rudaki, who was a good performer as well as a musician, and many of his poems were read with musical accompaniment, has a style in poetry that is different from that of the poets who wrote Persian after him.

The events that took place when the Samanid emir Nasr b. Ahmed and his army stayed near Herat for a long time and could not return to Bukhara are quite remarkable in terms of showing the poet's power and impressiveness in poetry. The army commanders and influential dignitaries came to Rudeki and asked him to convince the emir: “Let's get going now and get out of here,” they said. Thereupon, the master poet, who knew the emir very well, used his talents and, when the emir was cheerful in the morning, he took his çeng with the saz band present and began to recite his very famous qasida in the uşşak makam, which begins with the couplet **یمه دی آ نابرم رای دای/یمه دی آ نایلوم یوج یوب**. Before the poem was even finished, the emir set off for Bukhara, and his army quickly followed him to their homeland. This article will examine this poem and the verses written by other famous poets, especially Rumi, to this poem.

Keywords: Rudeki, Rumi, Nasr b. Ahmed, Persian poetry.

* Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Fars Dil ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/Türkiye;
sahname79@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-6544-7573>.

Dr. Nodira Afoqova*

Özet:

Makalede Ali Şir Nevâyî'nin eserleri psikanalitik açıdan incelenmektedir. Sigmund Freud'un saptadığı bilinçaltı, libido, süblimasyon, hayat (eros), ölüm (thanatos) ve rüya gibi psikanalitik olgular, Ferhad, Mecnun, Nevfel gibi büyük şairlerin eserlerinde de yansımıştır; bazı şiirlerde uygulanmıştır.

Amaç, psikanalitik araştırma yöntemini klasik edebiyat örneklerine uygulayarak Ali Şir Nevâyî'nin güçlü bir psikolog ve psikiyatrist olduğunu, Sigmund Freud'dan beş asır önce yaşamış olmasına rağmen psikanalizde tanımlanan olguları doğru ve sanatsal bir biçimde betimlediğini bilimsel olarak kanıtlamaktır.

Makalede psikanaliz, analiz, tarihselcilik gibi yöntemler kullanılmaktadır.

Ali Şir Nevâyî'nin eserlerinde ilahi aşk, mecazi aşkla dile getirilir. Dolayısıyla Nevâyî fiziksel aşkı tümüyle inkar etmiyordu. Bu tür sahneleri ve bölümleri hem "Leyli ve Mecnun"da hem de "Ferhad ve Şirin"de görebiliriz. Ali Şir Nevâyî, bütün düşünürler gibi, insanı öncelikle tabîî bir varlık olarak ele almış, onu tabîî ve ruhî yönlerinin birliği içinde tasvir etmiştir; insanın ancak başlangıç seviyesinde kendini yetiştirmesi ve doğal eğilimlere kapılmadan mükemmellik yolunu izlemesi gerektiğine inanıyordu.

Freud'un tanımladığı psikolojik olgular insanlık tarihi kadar eskidir. Bu olgular sanatın ve edebiyatın ilk dönemlerinde ortaya konulan eserlere de yansımıştır; çünkü psikolog olmadan yazar olunamaz. Psikanalistler teorik araştırmalarında edebiyattan imgeler de kullanmışlardır. Ali Şir Nevâyî, "Ferhad ve Şirin" ve "Leyli ve Mecnun" adlı destanlarında romantik eğilimlerin yönlendirdiği bir âşkın imgesinin iki örneğini sunar. Makalede ayrıca Ali Şir Nevâyî'nin sanatsal gücündeki üstün başarıları, psikanalitik bir bakış açısıyla analiz edilmektedir.

Sonuç: Psikanaliz öğretisinin ortaya çıkmasından beş asır önce, doğulu bir şair, eserlerinde psikanalitik olguları doğru ve sanatsal bir biçimde betimlemiştir. Psikanalistler, Ali Şir Nevâyî'nin eserlerine aşına olsalardı, doğu şairinin eserlerinde çeşitli hipotez ve teorilerine dair canlı örnekler bulacaklardı ve belki de daha da ilginç psikolojik olguları keşfedeceklerdi.

Anahtar Kelimeler: Ali Şir Nevâyî, "Ferhad ve Şirin", "Leyli ve Mecnun", Sigmund Freud, psikanaliz, libido, süblimasyon

*Doctor of Philology, Tashkent/Uzbekistan; afokova66@mail.ru.

Navai and Psychoanalysis

Dr. Nodira Afoqova*

Abstract:

The article analyzes the works of Alisher Navoi from a psychoanalytic point of view. Psychoanalytic phenomena such as the subconscious, libido, sublimation, life (eros), death (thanatos) and dreams identified by Sigmund Freud are applied by the author to such characters as Farhad, Majnun and Naufal; are applied to some poems.

The goal is to apply the method of psychoanalytic research to classical literary examples and scientifically prove that Alisher Navoi was an outstanding psychologist, and that, despite the fact that he lived five centuries before Sigmund Freud, he accurately and artistically described the phenomena identified in psychoanalysis.

The article uses such methods as psychoanalysis, analysis and historicism.

In the works of Alisher Navoi, divine love is expressed through metaphorical love. Therefore, Navoi did not completely deny physical love. We can see similar scenes and episodes in both "Leyli and Majnun" and "Farhad and Shirin". Alisher Navoi, like all thinkers, considered man primarily as a natural being, describing him in the unity of his natural and spiritual aspects; He believed that man should improve himself and follow the path of perfection, not succumbing to natural inclinations. The psychological phenomena identified by Freud are as old as the human race. These phenomena are reflected in the works created at the dawn of the development of art and literature, because one cannot be a writer without being a psychologist. Psychoanalysts also used images from literature in their theoretical studies (for example, Oedipus, Electra). In his epics "Farhad and Shirin" and "Leyli and Majnun" Alisher Navoi presents two models of the image of a lover driven by romantic inclinations. The article also analyzes the high achievements of Alisher Navoi in artistic creativity from a psychoanalytic point of view.

Result: five centuries before the emergence of the doctrine of psychoanalysis, the eastern poet accurately and artistically described psychoanalytic phenomena in his works. If psychoanalysts had become familiar with the work of Alisher Navoi, they would have found in the work of the eastern poet vivid examples for their various hypotheses and theories, and perhaps even discovered even more interesting psychological phenomena.

Key words: Alisher Navoi, "Farhad and Shirin", "Layli and Madnun", Sigmund Freud, psychoanalysis, libido, sublimation

*Doctor of Philology, Tashkent/Uzbekistan; afokova66@mail.ru.

Абстрактный:

Мақолада Алишер Навоий асарлари психоаналитик жиҳатдан таҳлил қилинган. Зигмунд Фрейд томонидан аниқланган онг ости, либидо, сублимация, ҳаёт (эрос), ўлим (танатос), туш каби психоаналитик ҳодисалар буюк шоир асарларидаги Фарҳод, Мажнун, Навфал каби образлар; айрим байтларга тадбиқ қилинган.

Мақсад – психоаналитик тадқиқ усулини мумтоз адабиёт намуналарига тадбиқ этиш ва Алишер Навоийнинг кучли психолог, руҳшунос эканлигини, Зигмунд Фрейддан беш аср олдин яшаган бўлса-да, психоанализда аниқланган ҳодисаларни аниқ бадиий тасвирлаганини илмий далиллашдир.

Мақолада психоанализ, анализ, тарихийлик каби методлардан фойдаланилган.

Алишер Навоий асарларида илоҳий ишқ мажозий ишқ воситасида куйланган. Бинобарин, Навоий жисмоний ишқни бутунлай инкор ҳам этмаган. Бундай лавҳаларни, эпизодларни “Лайли ва Мажнун”да ҳам, “Фарҳод ва Ширин”да ҳам кўра оламиз. Алишер Навоий барча мутафаккирлар сингари инсонни аввало табиий мавжудот деб қараган, уни табиий ва маънавий томонларнинг бир бутунлигида тасвирлаган; фақатгина одам илк бошланғичи даражасида, табиий майлларга ўралиб қолмасдан, ўзини тарбиялаши, баркамоллаштириш йўлидан бориши лозим, деб ҳисоблаган.

Фрейд аниқлаган психологик ҳодисаларнинг ёши бутун инсониятнинг ёши билан тенг. Бу ҳодисалар санъат ва адабиёт илк пайдо бўлган даврда яратилган асарларда ҳам акс этган, чунки психолог бўлмай туриб ёзувчи бўлиб бўлмайди. Психоаналитиклар назарий тадқиқотларида адабиётдаги образлардан ҳам фойдаланганлар. Алишер Навоий “Фарҳод ва Ширин” ҳамда “Лайли ва Мажнун” дostonларида ишқий майллар бошқарган ошқ образининг икки моделини беради. Мақолада Алишер Навоий бадиий ижодда эришган юксак муваффақиятлар ҳам психоаналитик жиҳатдан таҳлил қилинган.

Натижа: психоанализ деган таълимот юзага келишидан беш аср олдин шарқ шоири психоаналитик ҳодисаларни ўз асарларида аниқ бадиий тасвирлаган. Психоаналитиклар Алишер Навоий ижодидан хабардор бўлганда, ўзларининг турли гипотеза ва назарияларига Шарқ шоири ижодидан ҳам ёрқин мисоллар топган бўлар, эҳтимол, янада кизикроқ психологик ҳодисаларни кашф этган бўлардилар.

Kalit soʻzlar: Алишер Навоий, “Фарҳод ва Ширин”, “Лайли ва Мажнун”, Зигмунд Фрейд, психоанализ, либидо, сублимация.

* Doctor of Philology, Tashkent/Uzbekistan; afokova66@mail.ru.

Semer kand'ın Damadı Konya'nın Evladı Mevlâna

Özet:

Prof. Dr. Nuri Şimşekler*

Mevlâna 1207 yılında Harzemşah şehri Belh'te doğup 5-6 yaşlarında ailesi ile birlikte buradan ayrılmış, 8-9 yıl süren göçün ardından 14 yaşından itibaren hayatının tamamını Anadolu'da geçirmiştir. 18 yaşında Karaman'da Belh'ten beraber geldikleri Semerkandlı ailenin kızı Gevher Hatun ile evlenen Mevlâna 21 yaşında iken de Karaman'da doğan iki oğlu ve babasıyla birlikte 1228 yılında Konya'ya gelip yerleşmiştir. Babasının vefatının ardından (1231 sonrası) 4 veya 7 yıl Halep ve Şam'da eğitim için bulunan Mevlâna bu süreci saymazsak hayatının büyük bölümünü Konya'da geçirmiş ve eserlerinin tamamını bu şehirde söylemiş-yazmıştır.

Mevlâna'nın en önemli iki eseri Mesnevî ve Divân-ı Kebir'ine bakıldığında Mesnevî'de Konya'nın adı hiç geçmez, Semerkand (ve Buhara) birkaç kez geçer, ancak bu şehirler ile ilgili kendi düşüncelerini yansıtmaktan çok hikâyede geçen bir mekân, olayın kahramanlarının memleketi veya edebi anlatımlarda kullanılan dönemin en tanınmış şehri-şehirleri olarak değerlendirilir.

Mevlâna'nın gazel ve rubailerinin yer aldığı Divân-ı Kebir'e bakıldığında ise Konya iki gazelde Mevlâna'nın beyitlerinde yer alır. Birinde “Konya'dan parlayacak aşk ışığının Semerkand ve Buhara'yı aydınlatacağı”na vurgu yapılırken, diğer gazelde ise Konyalıları “ay yüzlü güzeller” olarak niteler. Semerkand'ın “kand” (şeker) bölümü ise Mevlâna gazellerinde “şeker gibi bir şehir” benzetmesi ile kullanılmakla birlikte “kutlu bir şehir” olarak da işlenir. Buhara da gazellerde “âlim”leri ile Mevlâna'nın zihninde canlanan bir şehirdir.

Mevlâna'nın Fihi mâfih'indeki “Semerkand'daydık, oturduğumuz mahallede...” cümlesi ile başlayan oradaki güzel bir kızdaki bahsetmesi ve Sultan Harzemşah'ın Semerkand'ı istilasından söz açması Mevlâna ailesinin Semerkand'da yaşadığına dair bir bilgiyi vurgulasa da bunu kuvvetlendirici bir başka malumat yoktur hattâ tam aksine kronolojik olarak pek mümkün görünmemekte, Mevlâna'nın yaygın olarak bilinen doğum tarihini 16 yıl kadar geri çekmektedir. Mevlâna'nın babası Bahâeddin Veled de Ma'ârif'inde zaman zaman (meselâ Vahş'ta oturdukları gibi) kaldıkları yerlerden bahsederken Semerkand'ı bu bağlamda hiç anmaz.

Belh'te doğan, Karaman'da 14-21 yaşlarında ilk gençliğini yaşayan ve hayatının büyük bölümünü Konya'da geçiren Mevlâna'nın eşi Gevher Hatun aynı zamanda onun Belh'ten Karaman'a kadar yol ve çocukluk arkadaşı idi. Mevlâna eşinin ailesinin Semerkandlı olması, kayınpederi Lala Şerafeddin'in kısmen kendisine sonraları da çocukları Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi'ye hem Konya'da hem de eğitim için gittikleri Şam'da göz kulak olması, yine Semerkandlı olan kayınvalidesi Kirâ-yı Bozorg'un (Büyük Kira) saygın, veliye bir hanım olması, hatta Mevlâna'ya semâ etmeyi öğretmesi açısından manevi anlamda Semerkand'la büyük bir bağı vardı.

Muhammed Celâleddin olarak 21 yaşında geldiği Konya'da “Mevlâna” olan ve ilk dönemlerinde “Konevî” nisbesi ile kaydedilen Mevlâna ise 800 yıldır Konya ile birlikte anılmaktadır. Şairin dediği gibi âdeta “Konya” kelimesi Mevlâna'yı, “Mevlâna” kelimesi de Konya'yı çağırıştırır.

Bu bildiride Mevlâna'nın eserlerinden yola çıkarak onun Semerkand, Buhara ve Konya ile ilgili tespit ve aktarımlarına yer verilecek, eşinin ailesi tanıtılmaya çalışılacak, Mevlâna ve çocuklarına olan etkisi işlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Konya, Semerkand, Buhara, Karaman

*Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Fars Dil ve Edebiyatı Bölümü & Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürü; n.simsekler@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-7502-6801>.

Abstract:

Prof. Dr. Nuri Şimşekler*

Rûmî was born in 1207 in the city of Harzemshah, Belh. At the age of five or six, he and his family left the city and, after a migration lasting eight to nine years, he spent the remainder of his life in Anatolia starting at the age of fourteen. At eighteen, Rûmî married Gevher Hatun, the daughter of a family from Samarkand who had come with them from Belh, in Karaman. At the age of twenty-one, he moved to Konya in 1228 with his two sons, born in Karaman, and his father. After the death of his father (after 1231), Rûmî spent either four or seven years in Aleppo and Damascus for further education. If this period is excluded, Rûmî spent the majority of his life in Konya, where he composed and delivered all of his works. When considering Rûmî's two most significant works, Masnavi and Divan-i Kabir, the name of Konya does not appear at all in Masnavi. Samarkand (and Bukhara) are mentioned several times, but rather than reflecting his personal thoughts about these cities, they are depicted as locations in the narrative, the hometowns of the characters involved, or as the most famous cities of the time, used in literary expressions.

In the Divan-i Kabir, which includes Rûmî's ghazals and rubaiyat, Konya appears in the couplets of two ghazals. In one, he emphasizes that the light of love emanating from Konya will illuminate Samarkand and Bukhara, while in the other, he refers to the people of Konya as "moon-faced beauties." The "kand" (sugar) portion of Samarkand is used in Rûmî's ghazals with the metaphor "a city as sweet as sugar," while it is also portrayed as a "blessed city." Bukhara, too, is a city that appears in Rûmî's mind, known for its scholars in his ghazals.

In Fihi ma fih, Rûmî begins a story with the sentence "We were in Samarkand, in the neighborhood where we lived..." and mentions a beautiful girl from there, also referring to the invasion of Samarkand by Sultan Harzemshah. While this may suggest that Rûmî's family lived in Samarkand, there is no additional information to substantiate this claim, and in fact, it seems chronologically unlikely, pushing Rûmî's widely accepted birthdate back by about sixteen years. Rûmî's father, Bahā' al-Dīn Walad, also occasionally refers to places where they lived, such as in Vahsh, in his Ma'arif, but does not mention Samarkand in this context.

Rûmî, born in Belh, spending his early youth in Karaman from the ages of 14 to 21, and later living most of his life in Konya, had a deep personal and spiritual connection to Samarkand, as his wife Gevher Hatun, who was both a childhood friend and a companion along the journey from Belh to Karaman, hailed from there. The connection to Samarkand was further strengthened through her family: her father, Lala Sharaf al-Din, played an important role in Rûmî's life and later in the lives of his children, Sultan Walad and Alā' al-Dīn Chalabi, both in Konya and during their education in Damascus. Additionally, Rûmî's mother-in-law, Kirā-yi Bozorg (Great Kira), a respected, saintly woman from Samarkand, taught him the art of Sema, thus solidifying the spiritual bond between Rûmî and Samarkand.

Arriving in Konya at the age of 21, under the name Muhammad Jalal al-Din, Rûmî later became known as "Mevlāna" and was initially recorded with the title "Konevi" during his early years. For the past 800 years, Rûmî has been synonymous with Konya, as the poet suggests "Konya" evokes the name of Mevlāna, and "Mevlāna" evokes the name of Konya. This paper will explore Rûmî's reflections and portrayals of Samarkand, Bukhara, and Konya based on his works, introduce the family of his wife, and discuss the influence of these connections on Rûmî and his children.

Keywords: Mevlāna, Konya, Samarkand, Bukhara, Karaman

*Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Fars Dil ve Edebiyatı Bölümü & Mevlāna Araştırmaları Enstitüsü Müdürü; n.simsekler@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-7502-6801>.

Mevlânâ Rûmî'nin Mesnevî'sinin Özbek Türkçesine Çevirileri Üzerine

Odilkhan Ikromov*

Özet:

Bu çalışma, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin Mesnevî'sinin Özbek Türkçesine yapılan çevirilerinin tarihsel gelişimini incelemekte ve yeniden çeviri ihtiyacını değerlendirmektedir. Mesnevî, tasavvuf düşüncesinin en önemli metinlerinden biri olarak kabul edilmekte olup, farklı dönemlerde çeşitli çeviri ve yorumlama pratiklerine konu olmuştur. Özellikle Sovyet dönemi çevirileri ideolojik sınırlamalar nedeniyle eksik veya biçimsel değişikliklere uğramış, çeviri süreçleri çoğunlukla kıssa-mesel formatına indirgenmiştir.

Bu araştırmada, tarihselcilik perspektifinden hareketle, Mesnevî'nin Özbek Türkçesine yapılan çevirilerinin biçimlenme süreci incelenmiş ve kanonik eserlerin çeviri süreçlerine dair sistematik bir çerçeve sunulmuştur. Çalışmada, mevcut çeviriler içerik, yapı ve çeviri teknikleri açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmış; şiirsel ölçü, anlamın korunması ve tasavvufi terimlerin aktarımı gibi unsurlar değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgular, mevcut çevirilerin metnin bütünlüğünü tam olarak yansıtmadığını ve okuyucunun eserin derin tasavvufî ve irfanî boyutlarına erişimini kısıtladığını göstermektedir. Bu bağlamda, yeniden çeviri ihtiyacı, hem metnin özgün yapısını koruyacak hem de modern okuyucuya erişilebilir kılacak bir yaklaşım gerektirmektedir. Çalışma, Mevlânâ uzmanlarına kanonik çeviri ve tarihsel biçimlenme alanında katkı sağlamayı amaçlamakta ve gelecekteki çeviri girişimleri için akademik bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Çeviri, Mesnevî, Anlama, Anlam ve öz, Hadis, Ayet, Şerh ve Açıklama.

* Researcher and translator, The member of Union of writers of Uzbekistan Tashkent/Uzbekistan; ikromodil2@gmail.com.

On the Uzbek Turkish Translations of Mevlânâ Rûmî's Masnavi

Odilkhan Ikromov*

Abstract:

This study examines the historical development of the Uzbek translations of Mevlânâ Jalâl al-Dîn Rûmî's Masnavi and evaluates the necessity for retranslation. As one of the most significant texts of Sufi thought, the Masnavi has been subject to various translation and interpretation practices across different periods. Particularly during the Soviet era, ideological constraints led to incomplete or structurally altered translations, often reducing the work to a didactic fable format.

Employing a historicist perspective, this research analyzes the formation process of Masnavi's Uzbek translations and establishes a systematic framework for the translation of canonical works. Existing translations are examined comparatively in terms of content, structure, and translation techniques, with specific attention to poetic meter, semantic fidelity, and the transmission of Sufi terminology.

The findings indicate that current translations fail to fully preserve the textual integrity of the Masnavi and limit readers' access to its profound Sufi and mystical dimensions. In this context, the need for retranslation arises from the necessity of maintaining the original structure of the text while ensuring its accessibility for contemporary readers. This study contributes to the field of Mevlânâ studies by providing insights into canonical translation and historical formation processes, offering an academic framework for future translation endeavors.

Key words: translation, Masnavi, understanding, meaning and essence, hadith, verse (Qur'anic verse), commentary and explanation.

* Researcher and translator, The member of Union of writers of Uzbekistan Tashkent/Uzbekistan; ikromodil2@gmail.com.

Мавлоно Румий "Маснавий" Сининг Ўзбек Тилига Таржималари Хусусида

Одилхан Икромов/ Odilkhan Ikromov*

Аннотация:

Ушбу тадқиқот Мавлоно Жалолиддин Румий қаламига мансуб “Маънавий Маснавий” нинг ўзбек тилидаги таржималарининг тарихий тақомилини ва қайта таржима эҳтиёжини ўрганиш мақсадида амалга оширилди. Маснавий, тасаввуф адабиётининг энг муҳим матнларидан бири ҳисобланиб, турли даврларда турлича таржима ва изоҳлар орқали кенг ўқувчи оммасига тақдим қилинди. Хусусан, Совет даврида нашр қилинган ё илмий доираларда муҳокамага қўйилган таржима ва изоҳлар мафкуравий чекловлар сабаб ё кемтик ё шаклий эврилишларга учраган ва таржима жараёни аксар кисса-масал шаклида натижаланганди.

Маколада тарихий ёндошув орқали Маснавийнинг ўзбекча таржималарининг шаклланив жараёни ўрганилиб, комусий асарлар таржимасига доир тизимли изланиш хулосалари мухтасар қолипда тақдим қилинган. Шунингдек, мавжуд таржималар маънавий, шаклий ва таржимавий техника тарафлама қиёсий метод билан атрофлича ўрганиб чиқилган, шеърий услуб, маънонинг сақлаб қолиниши ва тасаввуф атамаларининг соф ҳолда ўгирилиши каби асос унсурлар илмий тарафлама изоҳланган.

Тадқиқот меваси ўлароқ қўлга киритилган илмий натижалар мавжуд таржималарнинг матний бутунлигини тўлиқ очиб беролмагани ва ўқувчининг асардаги тасаввуф ҳамда ирфон тушунчаларига тўлақонли олиб киролмаганини кўрсатди. Бу нуқтада, қайтадан таржима эҳтиёжи, ҳам матннинг оригинал структурасини сақлаб қолиш, ҳам уни бугунга ўқувчига етказа олиш мақсадлари силсиласида натижа ўлароқ тақдим қилинади. Тадқиқотнинг румийшунослик соҳасига комусий таржима ва тарихий структурализм тарафлама ҳисса қўшиши ҳамда келажакдаги таржима жараёнлари учун академик замин ҳозирлаши кўзда тутилган.

Калит сўзлар: таржима, Маснавий, англаш, маъно-моҳият, ҳадис, оят, шарҳу изоҳ

* Одилхан Икромов, таржимон тадқиқотчи, The member of Union of writers of Uzbekistan
Tashkent/Uzbekistan; ikromodil2@gmail.com.

Ali Şir Nevâyî/Fani'nin Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Gelenek Takipçiliğine Dair Bazı Çizgiler

Assoc. Prof. Olim Davlatov*

Özet:

Ali Şir Nevâyî'nin Fani mahlası ile Fars dilindeki lirik mirası, miladi 15. asırda Mevlâna Abdurrahman Camî'in gazelleri gibi mümtaz nazmın apaçık örneği niteliğinde takdir edilir. Ali Şir Nevâyî/Fani'nin Farsça divanının bir diğer önemli yönü, eserde müellifin edebi gelenek takipçiliğiyle ilgili unsurları belirgin olarak göstermesidir. Başlıklarında tettebbu, tavır, cevap gibi terimler kullanılan gazeller vasıtasıyla müellifin metodik ve şiirsel arayışları, gelenekler temelindeki yenilikçiliği hakkında kesin sonuca varmaya imkân oluşturur. Şair kendisinin manevî hocaları hakkında düşüncelerinden bahsederken, birkaç yerde Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin ismini saygıyla dile getirir. Ama Farsça divanının baskılarında Rûmî'nin gazellerine yazdığı nezirleri hakkında bilgi verilmemiştir. Aynı zamanda, Fani'nin birkaç gazeline Mevlâna Rûmî'nin edebi üslubuna has olan karakter ve numuneler, teşbih ve istiareler, üslup ve kafiyeleler sistemi karşımıza çıkmaktadır. Bunlar da Nevâyî'nin “Divan-ı Kebir”, “Mesnevî”, “Fihi ma fih” gibi eserlere geniş bir şekilde hâkim olduğunu gösterir. Makalede Rûmî'nin meşhur gelenek takipçiliğinde yazılan Fani'nin bir gazeli hakkında bilgi verilmektedir.

Anahtar kelimeler: Farsça divan, tettebbu, tavır, nazire, Fani, gelenek, yenilikçi.

*Director of the International Fund named after Alisher Navoi, researcher of Navoi,
Tashkent/ÖZBEKİSTAN; odavlatov7575@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2410-4213>.

Some Lines of Ali Şir Nevâyî/Fani on the Following of Mevlâna Celâleddin Rûmî's Tradition

Assoc. Prof. Olim Davlatov*

Abstract:

The lyrical heritage of Alisher Navoi in Persian, created under the pseudonym Foni, is recognized as a bright example of classical poetry, like the ghazals of Mawlana Abdurakhman Jomi in the 15th century AD. Another significance of Alisher Navoi-Foni's Persian divan is that in it the author clearly showed the roots of creative continuity. The ghazals, in the titles of which are used terms such as tatabbu', tavr, and khavb, allow us to draw clear conclusions about the author's methodological and poetic research and innovation in the depths of traditions. While reflecting on his spiritual teachers, the poet respectfully mentions the name of Mawlana Jalaluddin Rûmî in several times. However, the publications of the Persian divan do not provide information about the comments he wrote on Rûmî's ghazals. Meanwhile, in a number of Foni's ghazals, images and symbols, metaphors and allegories, style and rhyme system characteristic of the work of Mevlâna Rûmî are found, which shows that Navoi was well aware of such works as "Divoni kabir", "Ma'navii Masnavi", "Ichindagi ichinndadur". The article provides information about one of Foni's ghazals, written in the footsteps of Rûmî's famous ghazal.

Keywords: Persian divan, tatabbu, tavr, nazira, Foni, tradition, innovation.

* Director of the International Fund named after Alisher Navoi, researcher of Navoi, Tashkent/ÖZBEKİSTAN; odavlatov7575@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2410-4213>.

Alisher Navoiy-Foniyning Jaloliddin Rumiya Izdoshligi To'g'risida Ayrim Chizgilar

Assoc. Prof. Olim Davlatov*

Xulosa:

Alisher Navoiyning Foni taxallusi bilan ijod qilgan fors tilidagi lirik merosi milodiy 15 asrda Mavlono Abdurahmon Jomiyning g'azallari kabi mumtoz she'riyatning yorqin namunasi sifatida e'tirof etiladi. Alisher Navoiy-Foniyning forsiy devonining yana bir ahamiyati shundaki, unda muallif ijodiy izdoshlik sarchashmalarini aniq ko'rsatgan. Sarlavhasida tatabbu', tavr, javob kabi atamalar qo'llanilgan g'azallar orqali muallifning uslubiy va poetik izlanishlari, an'analar zamiridagi novatorligi haqida aniq xulosalar berishga imkon beradi. Shoir o'zining ma'naviy ustozlari haqida fikr yuritarkan, bir necha joyda Mavlono Jaloliddin Rûmîyning ismini ehtirom bilan tilga oladi. Ammo forsiy devonning nashrlarida Rûmîyning g'azallariga yozgan naziralar haqida ma'lumot berilmagan. Ayni paytda, Foniyni bir qator g'azallarida Mavlono Rûmîy ijodiga xos bo'lgan obraz va timsollar, tashbih va istioralar, uslub va qofiyalar tizimi uchraydiki, bular Navoiyning "Devoni kabir", "Ma'naviy Masnaviy", "Ichindagi ichindadur" kabi asarlardan yaxshi xabardor bo'lganini ko'rsatadi. Maqolada Rûmîyning mashhur g'azali izdoshligida yozilgan Foniyni bir g'azali haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: forsiy devon, tatabbu, tavr, nazira, Foniy, an'ana, novatorlik.

* Director of the International Fund named after Alisher Navoi, researcher of Navoi, Tashkent/ÖZBEKİSTAN; odavlatov7575@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2410-4213>.

**Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Eserlerinin Modern Özbek
Edebiyatına Etkisi
(Bağımsızlık Dönemi Örneğinde)**

Ra'no Hakimjonova*

Özet:

Bağımsızlık döneminin yeni Özbek Türk edebiyatında Celâleddin Rûmî'nin eserlerinin ilhamı ve edebi etkisi yeni bir düzeye yükseldi. Bu, esas olarak bağımsızlığın elde edilmesinden kaynaklandı ve bunun sonucunda Mevlâna Rûmî'nin hayatı ve eserleri ile ilgili kitapların tercümesine de geniş bir yol açtı. Çeviri sayesinde edebi etki ve edebi bağlantılar arttı ve bu, sanatsal düşüncede açıkça ortaya çıktı. Özellikle 1986 yılında Rus Oryantalist yazar Rady Fish'in Cemal Kamal tarafından tercüme edilen biyografik romanı "Celâleddin Rûmî", Özbek okurlarının Mevlâna'yı yeniden keşfetmesine ve anlamalarına yol açmıştır. Bağımsızlık zamanında Cumanıyaz Cabbarov ve Şaislam Şomuhamedov, Cemal Kamal, Askar Mahkam, Siraciddin Seyyid, Ergaş Açıl şairin bazı gazel ve rubailerini Farsçadan tercüme etmişlerdir.

"Fihi ma fih" adlı nesir eser, Ulugbek Abdulvahab tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve bu çeviriden sonra halkın Celâleddin-i Rûmî'nin eserlerine olan ilgisi artmış ve henüz devam etmektedir. Daha sonra Askar Mahkam, Cemal Kemal, Süleyman Rahman, Adil Ikram tarafından "Mesnevî" tercümeleri birbiri ardına kısmen ve tamamen okuyucunun takdirine sunuldu. "Mecalis-i seb'a" adlı mensur eser, Abdülbaki Gülpınarlı'nın tercümesine dayanılarak Türkiye Türkçesinden Özbek Türkçesine ilk kez Rana Hakimcanova tarafından "Yedi meclis" adı altında tercüme edilmiştir.

Bu çeviri ve yorumlar Özbek sanatçılarının sanatsal düşüncesine ve eserlerine yansımıştır. Özellikle Rauf Parfi, Halima Hudayberdiyeva, Askar Mahkam, Bahram Rozimuhammad, Siraciddin Seyyid, Fahriyar, Uluğbek Hamdam'ın eserlerinde, düzyazı, Uluğbek Hamdam'ın "Denge" ve "Yol" romanlarında, öykücülükte Isacan Sultan "Kadeh Su", Uluğbek Hamdam'ın "Gözlerini açıp kapatan adam" eserlerinde görülmektedir.

Sonuç olarak, bağımsızlık dönemi yeni Özbek Türk edebiyatında Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin eserlerinin küreselleşme çağı perspektifinden yeniden anlaşılması, onun eserlerinin ele alınması çalışmaları çok sayıda şiir kitabı, öykü ve romanın yanı sıra edebi makalelerle de devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağımsızlık dönemi Özbek edebiyatı, şiir, hikaye anlatımı, roman yazımı, edebi etki, edebi ilişkiler, edebi çeviri.

* National University of Uzbekistan, Department of Uzbek literature, Tashkent/Uzbekistan; elif_77777@mail.ru; <https://orcid.org/0009-0002-3974-0869>.

The Influence of Mavlana Jalaluddin Rûmî's Works on New Uzbek Literature

(Based on the Literature of the Independence Period)

Ra'no Hakimjonova*

Summary:

In the new Uzbek literature of the independence period, the inspiration and literary influence of Jalaluddin Rûmî's works reached a new level. This was mainly due to the achievement of independence, which opened up broad opportunities for translating works related to the life and legacy of Maulana Rûmî. The process of translation strengthened literary influence and connections, which became evident in artistic thinking.

Notably, in 1986, Uzbek readers were reintroduced to Rûmî's philosophy through the biographical novel Jalaluddin Rûmî by Russian Orientalist writer Radiy Fish, translated by Jamal Kamal. By the time of independence, several prominent Uzbek translators, including Jumaniyaz Jabbarov, Shoislam Shomuhamedov, Jamal Kamal, Askar Mahkam, Sirojiddin Sayyid, and Ergash Ochil, rendered some of Rûmî's ghazals and rubai from Persian into Uzbek. Additionally, the prose work Fihi Ma Fih was translated from Turkish by Ulugbek Abdulvahabov. This translation sparked increased public interest in Rûmî's works, a trend that continues today.

Subsequently, multiple translations of Masnavi—both partial and complete—were introduced to readers by Askar Mahkam, Jamal Kamal, Sulayman Rahman, and Adil Ikram. The prose work Majolisi Saba was first translated from Turkish into Uzbek by Rano Hakimjonova under the title "Yetti Majlis", based on Abdulbaqi Gulpinarli's novel.

These translations and accompanying commentaries influenced the artistic thinking and literary creations of Uzbek writers. The impact of Rûmî's ideas can be observed in the works of poets such as Rauf Parfi, Halima Khudoyberdiyeva, Askar Mahkam, Bahrom Rozimuhammad, Sirojiddin Sayyid, Fakhriyor, and Ulugbek Hamdam. In prose, this influence is reflected in Ulugbek Hamdam's novels "Muvozanat" ("Balance") and "Yo'l" ("Road"), Isajon Sultan's "Suvdagi kosa" ("The Cup of Water"), and Ulugbek Hamdam's "Ko'zini ochib yumgan odam" ("The Man with Open and Closed Eyes").

In conclusion, during the independence period, Uzbek literature has revisited and reinterpreted Maulana Jalaluddin Rûmî's works through the lens of globalization. This engagement continues in the form of poetry collections, short stories, novels, and literary articles that explore his timeless themes and philosophy.

Keywords: Uzbek literature of the period of independence, poems, stories, novels, literary influence, literary relations, literary translation.

* National University of Uzbekistan, Department of Uzbek literature, Tashkent/Uzbekistan; elif_7777@mail.ru; <https://orcid.org/0009-0002-3974-0869>.

Mavlono Jaloliddin Rûmîy Ijodining Yangi O'zbek Adabiyotiga Ta'siri (Istiqlol Davri Adabiyoti Misolida)

Ra'no Hakimjonova*

Xulosa:

Istiqlol davri yangi o'zbek adabiyotida Jaloliddin Rûmîy ijodidan ilhomlanish va adabiy ta'sirlanish yangi bosqichga ko'tarildi. Bunga asosan Mustaqillikka erishish va natijada Mavlono Rûmîy hayoti va ijodiga doir asarlar tarjimasiga keng yo'l ochilgani sabab bo'ldi. Tarjima sabab adabiy ta'sir va adabiy aloqalar kuchaydi va bu badiiy tafakkurda yaqqol namoyon bo'ldi. Xususan, 1986 yilda Jamol Kamol tarjimasida rus sharqshunos yozuvchisi Radiy Fishning "Jaloliddin Rûmîy" biografik romani o'zbek o'quvchilariga Rûmîyni qayta kashf va idrok etishni boshlab berdi. Istiqlol davriga kelib, Jumaniyoz Jabborov va Shoislom Shomuhamedov, Jamol Kamol, Asqar Mahkam, Sirojiddin Sayyid, Ergash Ochil shoirning ba'zi g'azal, ruboiylarini forsiydan tarjima qildilar. "Fihi mo fih" nasriy asari turk tilidan Ulug'bek Abdulvahob tomonidan tarjima etildi va ushbu tarjimadan so'ng milliy miqyosda ommaviy Jaloliddin Rûmîy asarlariga qiziqish kuchaydi va bu hanuz davom etmoqda. Keyinroq esa birin-ketin "Masnaviy" tarjimalari Asqar Mahkam, Jamol Kamol, Sulaymon Rahmon, Odil Ikrom tomonidan o'quvchilar hukmiga qisman va to'liq havola etildi. "Majolisi sab'a" nasriy asari "Yeti majlis" nomi bilan ilk bor Abdulboqiy Gulpinarli o'girmasi asosida turkchadan o'zbek tiliga Ra'no Hakimjonova tomonidan tarjima etildi. Mazkur tarjima va sharhlar o'zbek ijodkorlari badiiy tafakkurida, asarlarida aks etdi. Jumladan, she'riyatda Rauf Parfi, Halima Xudoyberdiyeva, Asqar Mahkam, Bahrom Ro'zimuhammad, Sirojiddin Sayyid, Faxriyor, Ulug'bek Hamdam ijodida kuzatilsa, nasrda, romanchilikda Ulug'bek Hamdam "Muvozanat" va "Yo'l" romanlarida, hikoyachilikda Isajon Sulton "Suvdagi kosa", Ulug'bek Hamdam "Ko'zini ochib yumgan odam" asarlarida ko'rildi. Xulosa qilganda, Istiqlol davri yangi o'zbek adabiyotida Mavlono Jaloliddin Rûmîy asarlarini globalizm davri nuqtayi nazaridan qayta anglash, uning ijodiga murojaat qilish qator she'riy kitoblar, hikoya va romanlar, shuningdek, adabiy maqolalar tarzida davom etmoqda.

Kalit so'zlar: Istiqlol davri o'zbek adabiyoti, she'riyat, hikoyachilik, romanchilik, adabiy ta'sir, adabiy aloqalar, badiiy tarjima.

* National University of Uzbekistan, Department of Uzbek literature, Tashkent/Uzbekistan;
elif_7777@mail.ru; <https://orcid.org/0009-0002-3974-0869>.

Sankt- Petersburg Devlet Üniversitesi'nde Ali Şir Nevâyî Eserlerinin ve İrsinin Öğrenilmesi

Dr. Shahnaz Kamalova*

Özet:

Bu Makalede, meşhur Özbek Türk şairi ve düşünürü Ali Şir Nevâyî'nin eserlerinin ve hayatının Sankt-Petersburg Devlet Üniversitesi'nde öğretilmesi, Nevâyî'nin şiirlerinin Rusçaya tercümesi hakkında yazılmıştır.

Nevâyî hakkında Rusça yazılan ilk bilimsel çalışma 1856 yılında Sankt Petersburg'da yayımlandı. Bu, M. Nikitskiy'nin "Emir-Nizam-ad-din Ali-Şir" adlı yüksek lisans teziydi. Bu çalışmada, şair ve devlet adamının yaşamı ve eserleri o döneme göre oldukça kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Nevâyî irsine Sankt-Petersburg'da ilgi ve merak, 20. yüzyılın başlarında artmıştır. 1938'de Navoi'nin 500. yıldönümünün kutlanması hakkında karar alındıktan sonra, onun eserleri Rusçaya çevrilmeye başlanmıştır. 1941'de Ermitaj'da Navoi'nin 500. yılı kutlanmıştır. Ali Şir Nevâyî'nin şiirleri Rusçaya çevrilmiş ve Moskova ile Sankt-Petersburg'da basılmıştır.

Sonraki dönemde, Sankt-Petersburg Devlet Üniversitesi'nin Şarkiyat Fakültesinde çalışan profesör S. İvanov, Ali Şir Nevâyî'nin şiirlerini ve poemalarını Rusçaya çevirmiştir.

Klasik ve modern Özbek lirikası, S. N. Ivanov'un çevirisiyle birkaç kitap ve derleme oluşturmuştur. Bunlar arasında, Ali Şir Nevâyî'nin eserlerine adanmış bir dizi çalışma bulunmaktadır. Nevâyî'nin mirasından yaptığı ilk çeviri "Kuşların Dili" adlı eseri, 1970 yılında Taşkent'te yayımlanmıştır. S. N. Ivanov'un son şiir kitabı olan "Ali Şir Nevâyî: Seçme Eserler" derlemesi ise 1996 yılında yayımlanmıştır. Belirtilen derleme özeldir; içinde daha önce yayımlanmamış 185 Nevâyî gazelinin yeni çevirileri yer almaktadır.

Günümüzde Rusya'da Nevâyî yaradıcılığıyla bağlı konferanslar düzenleniyor, onun eserleri üniversitelerde okutuluyor, kitapları basılıyor ve hakkında makaleler yayınlanıyor.

Anahtar Kelime: Ali Şir Nevâyî, Rusya, Sankt-Petersburg Devlet Üniversitesi, Gazel

* Sankt - Petersburg Devlet Üniversitesi, Rusya; shahnazkamal@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-9467-1950>.

The Study of Alisher Navoi's Works and Legacy at Saint Petersburg State University

Dr. Shahnaz Kamalova*

Summary:

The first scholarly work written in Russian about Navoi was published in 1856 in Saint Petersburg. This was M. Nikitsky's master's thesis titled "Emir-Nizam-ad-din Ali-Shir." In this work, the poet and statesman's life and works were examined in considerable depth for that period.

Interest and curiosity about Navoi's legacy in Saint Petersburg increased at the beginning of the 20th century. After the decision was made in 1938 to celebrate the 500th anniversary of Navoi's birth, translations of his works into Russian began. In 1941, Navoi's 500th anniversary was celebrated at the Hermitage. His poems were translated into Russian and published in both Moscow and Saint Petersburg.

In the following period, Professor S. Ivanov, who worked at the Faculty of Oriental Studies at Saint Petersburg State University, translated Alisher Navoi's poems and epics into Russian.

Classical and modern Uzbek lyric poetry has been compiled into several books and collections through S. N. Ivanov's translations. Among these are a series of works dedicated to Alisher Navoi. His first translation from Navoi's legacy, "The Language of the Birds," was published in Tashkent in 1970. Ivanov's final poetry collection, "Alisher Navoi: Selected Works," was published in 1996. This collection is particularly notable for featuring 185 newly translated ghazals by Navoi that had not been published before.

Today, conferences related to Navoi's creative legacy are held in Russia, his works are taught at universities, his books continue to be published, and articles about him are regularly written.

Key Words: Ali Şir Nevâyî, Russia, Saint Petersburg State University, Gazel

* Sankt - Petersburg Devlet Üniversitesi, Rusya; shahnazkamal@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-9467-1950>.

Comparative Analysis of the Letters of Mevlâna Jalaluddin Rûmî and Alishir Navai

Assoc. Prof. Dr. Umedullo Mahmudov*

Abstract:

The article examines the emergence of the munshaot genre among the peoples of the East, its gradual changes in different periods, the reflection of this genre in Arabic, later Persian and Turkish literature, thematic classification of letters and their forms based on scientific analysis. The artistic significance of letters is also discussed, information is given on the traditions of writing in Eastern literature, in particular, on the genesis of the munshaot genre. In addition, the letters of Mevlâna Jalaluddin Rûmî are considered, the structure and components of these letters, the literary and educational significance of these letters are studied on a scientific basis, and the letters are classified from the point of view of the epistolary genre. Also, the letters of Mevlâna Jalaluddin Rûmî are studied in comparison with the letters of Alisher Navoi, their similarities and differences are described. It describes the style used in the art of writing letters, as well as the category of letters and correspondence to which they belong. The content and idea that dominated the letters of Jalaluddin Rûmî and Alisher Navoi are revealed, and the scientific and educational significance of these letters is discussed. In addition, the quotations, verses, hadiths, wise sayings and phrases used in the letters of both authors are analyzed, their role and significance in the letters are revealed.

Keywords: essay, letters, epistolary genre, Jalaluddin Rûmî, Alisher Navoi.

* Samarqand xalqaro texnologiya universiteti O'zbek tili va madaniyati markazi rahbari, Semerkand/ÖZBEKİSTAN; umedullo.mahmudov@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-4309-6503>.

Mavlono Jaloliddin Rûmîy va Alisher Navoiy Maktublarining Qiyosiy Tahlili

Assoc. Prof. Dr. Umedullo Mahmudov*

Annotatsiya:

Ushbu maqolada Sharq xalqlarida munshaot janrining paydo bo'lishi, uning turli davrlardagi tadrijiy o'zgarishlari, ushbu janrning dastlab arab, keyinchalik fors hamda turkiy adabiyotdagi in'ikosi, maktublarning mavzu jihatdan tasniflanishi hamda ularning shakllari ilmiy tahlillar asosida ko'rsatib beriladi. Shuningdek, maktublarning badiiy ahamiyati haqida mulohaza yuritilib, sharq adabiyotida maktublarning yozilish an'analari, xususan, munshaot janri genezisi to'g'risida ham ma'lumotlar taqdim etiladi. Bundan tashqari, Mavlono Jaloliddin Rûmîy maktublari xususida so'z yuritilib, ushbu maktublarning tuzilishi, tarkibiy qismlari, ushbu maktublarning adabiy-ma'rifiy ahamiyati ilmiy asosda o'rganilib, maktublar epistolyar janr nuqtai nazaridan tasniflanadi. Shuningdek, Mavlono Jaloliddin Rûmîyning maktublari Alisher Navoiy maktublari bilan qiyosiy jihatdan tadqiq etilib, ularning o'xshashlik va farqli jihatlari bayon etiladi. Bunda maktublarning insho san'atida qo'llangan uslubi, ularning qaysi turkumdagi maktub va yozishmalarga taalluqli ekani bayon qilinadi. Jaloliddin Rûmîy va Alisher Navoiy maktublarida yetakchilik qilgan mazmun va g'oya aniqlanib, ushbu maktublarning ilmiy-ma'rifiy ahamiyati xususida so'z yuritiladi. Bundan tashqari, har ikki ijodkor maktublarida qo'llangan iqtiboslar, oyatlar, hadis hamda hikmatli so'z va iboralar tahlilga tortiladi va maktublarda ularning o'rni va ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: munshaot, maktublar, epistolyar janr, Jaloliddin Rûmîy, Alisher Navoiy.

* Samarqand xalqaro texnologiya universiteti O'zbek tili va madaniyati markazi rahbari, Semerkand/ÖZBEKİSTAN; umedullo.mahmudov@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-4309-6503>.

Сравнительный анализ писем Мевланы Джалалуддина Руми и Алишера Навои

Assoc. Prof. Dr. Umedullo Mahmudov*

Абстракт:

В статье рассматривается возникновение жанра муншаот у народов Востока, его постепенные изменения в разные периоды, отражение этого жанра в арабской, позднее персидской и турецкой литературе, тематическая классификация писем и их форм на основе научного анализа. Обсуждается также художественное значение писем, даются сведения о традициях письма в восточной литературе, в частности, о генезисе жанра муншаот. Кроме того, рассматриваются письма Мевланы Джалалуддина Руми, на научной основе изучаются структура и компоненты этих писем, литературное и образовательное значение этих писем, а также классифицируются письма с точки зрения эпистолярного жанра. Также письма Мевланы Джалалуддина Руми изучаются в сравнении с письмами Алишера Навои, описываются их сходства и различия. Здесь описывается стиль, используемый в искусстве написания писем, а также категория писем и корреспонденции, к которой они относятся. Выявляются содержание и идея, доминировавшие в письмах Джалалуддина Руми и Алишера Навои, а также обсуждается научное и просветительское значение этих писем. Кроме того, анализируются цитаты, аяты, хадисы, мудрые изречения и фразы, использованные в письмах обоих авторов, раскрывается их роль и значение в письмах.

Ключевые слова: эссе, письма, эпистолярный жанр, Джалалуддин Руми, Алишер Навои.

* Samarqand xalqaro texnologiya universiteti O'zbek tili va madaniyati markazi rahbari, Samarqand/ÖZBEKİSTAN; umedullo.mahmudov@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-4309-6503>.

Prof. Dr. Vahit Türk*

Özet:

Türkiye’de Ali Şir Nevâyî ve eserlerine olan ilgi, Nevâyî’nin sağlığında başlamış ve o günden bugüne sürmüştür. II. Bayezid çağında kurulan ilişki, kaynaklara yansımış ve daha sonraki zamanlarda Osmanlı sahası şairleri tarafından şiirlerine pek çok nazire yazıldığı gibi eserlerinin de pek çok istinsahı yapılmış, ayrıca eserlerinin okunup anlaşılması için de Doğu Türkçesinden Batı Türkçesine sözlükler yazılmıştır. On dokuzuncu yüzyıl aydınları, Ali Şir Nevâyî’ye başka bir gözle bakmışlar ve onu, çağın gereği olarak ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesinin beslenme kaynaklarından biri olarak görüp eserlerinden yararlanmaya çalışmışlar, eserlerini yayınlama yoluna gitmişlerdir. 1926 Bakü Türkoloji Kurultayı’nda da gündeme getirilmiş ve doğumunun 500. Yılı dolayısıyla anma törenleri hazırlama kararı alınmıştır. Türkiye’de bu kararla ilgili olarak birtakım etkinlikler yapılmış, radyo programları hazırlanmıştır. Zaman içinde eserleri, üniversitelerin özellikle Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde bilimlik çalışmaların konusu olmuş, hemen her eseriyle ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmıştır. Bu çalışmaların da büyük bölümü özellikle Türk Dil Kurumu ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yayımlanmıştır. Son zamanlarda başka alan mensupları da Nevâyî ile ilgilenmeye, onun eserleriyle ilgili değişik bilim alanlarının bakışıyla çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Çalışmaların önemli bir bölümünü metin yayınları oluşturmaktadır. Yayınların bir bölümünde Türkiye okuyucusuna hitap eden metin aktarmaları da bulunmaktadır. Konuyla ilgili eksiklik, bütün olarak Türk kültür ve uygarlığının çok önemli bir kaynağı olan bu eserlerin, herkesin rahatlıkla ulaşabileceği yayınlarının yapılmamış olmasıdır. Sosyal bilimlerin hemen her alanı için gerekli olan bu çalışmaların vakit geçirmeden yapılması önemli bir gerekliliktir.

Anahtar sözler: Osmanlı, Türkiye, Ali Şir Nevâyî, eserler, çalışmalar

* Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Kültür Üniversitesi; v.turk@iku.edu.tr.; <https://orcid.org/0000-0002-8611-9939>.

Evaluation of Ali Şir Nevâyî Studies in Turkey

Prof. Dr. Vahit Türk*

Abstract:

The interest in Ali Şir Nevâyî and his works in Türkiye began when Nevâyî was alive and has continued since then. The relationship established during the reign of Bayezid II was reflected in the sources and in later times, many nazires were written for his poems by Ottoman poets, as well as many transcriptions of his works, and dictionaries were written from Eastern Turkish to Western Turkish so that his works could be read and understood. Nineteenth century intellectuals looked at Ali Şir Nevâyî from a different perspective and saw him as one of the sources of nourishment for the nationalist idea that emerged as a necessity of the age, and tried to benefit from his works and published his works. It was also brought to the agenda at the 1926 Baku Turkology Congress and a decision was made to organize commemoration ceremonies for the 500th anniversary of his birth. A number of events were held in Türkiye regarding this decision and radio programs were prepared. Over time, his works have become the subject of scientific studies, especially in the Turkish Language and Literature departments of universities, and master's and doctoral theses have been prepared on almost every one of his works. The majority of these studies have been published, especially by the Turkish Language Association and the Turkish Culture Research Institute. Recently, members of other fields have also started to be interested in Nevâyî, and studies have been conducted on his works from the perspective of different scientific fields. A significant portion of the studies consist of text publications. Some of the publications also include text citations that appeal to Turkish readers. The deficiency in this regard is that these works, which are a very important source of Turkish culture and civilization as a whole, have not been published in a way that everyone can easily access. It is an important necessity that these studies, which are necessary for almost every field of social sciences, be carried out without delay.

Keywords: Ottoman, Türkiye, Ali Şir Nevâyî, works, studies

* Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Kültür Üniversitesi; v.turk@iku.edu.tr.; <https://orcid.org/0000-0002-8611-9939>.

Prof. Dr. Yakup Şafak*

Özet:

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Türk-İslâm medeniyetinin yetiştirdiği en önemli şahsiyetlerden biridir. O, eserleri, fikirleri ve yaşamıyla pek çok kişi ve topluluğu etkilemiş büyük bir mütefekkir; daima sevilen ve saygı duyulan bir mutasavvıftır. Temellerini kendisinin attığı ve oğlu Sultan Veled tarafından sistemleştirilen Mevlevîlik tarikatı de asırlarca toplumumuzun hizmetinde olmuşlardır. Bosna'dan Tebriz'e, İstanbul'dan Mekke ve Medine'ye kadar yayılan, birer kültür ve sanat ocağı gibi işlev gören Mevlevîhanelerde tasavvuf, edebiyat, mûsikî ve diğer sanat dallarında çok değerli temsilciler yetişmiştir.

Birçok devlet adamı ve tanınmış kişi de bu tarikate intisap etmiş yahut Mevlevîliğe sevgi duymuşlardır. Bahtî mahlasıyla şiirler söyleyen Sultan Ahmed'den Nâbî'ye, Nef'î'den Şeyh Gâlib'e, Yahya Kemal'den Arif Nihad Asya'ya kadar pek çok şairimiz, Mevlâna'ya övgü dolu şiirler yazmışlardır.

Mevlâna'nın etkisi, elbette sadece Anadolu ile sınırlı kalmamış, Mevlâna ve Mevlevîliğin sesi Azerbaycan, Orta Asya ve Hindistan sahasında da yankılanmış; oralarda da bu kültür ve düşünceden beslenen nice değerli şahsiyetler yetişmiştir. Bu etkinin izlerini, asırların ince zevkinden geçerek Mevlevîliğin sembolü haline gelmiş olan âyîn-i şerîflerdeki güftelerden sürmek de mümkündür. Mûsikîmizin en görkemli eserleri olan; başta İtrî ve İsmail Dede Efendi olmak üzere büyük bestekârlar tarafından bestelenmiş bulunan âyinlerdeki güfteler, genellikle Hz. Mevlâna, bazen de Sultan Veled gibi diğer Mevlevî büyüklerinden derlenmiştir. Bu çerçevede Mevlevîler Osmanlı coğrafyası dışında yaşayıp Hz. Mevlâna'ya gönülden saygı duyan değerli şahsiyetleri de unutmamış; birkaç beyitle de olsa Kâsım-ı Envâr (ö.1434), Abdurrahmân-ı Câmî (ö.1492), Ali Şîr Nevâyî (ö.1501) gibi zatların aziz hatıralarını âyîn-i şerîflerde yaşatmayı bir vefa borcu olarak görmüşlerdir.

Bugün doğuda ve batıda Mevlâna'ya ve eserlerine duyulan alâka çok artmış, bu sahada yapılan çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır. Ümidimiz gerek Türk ve İslâm dünyası olarak birlik ve beraberliğimizin sağlanmasında; gerekse adalet, huzur ve sükûn arayışında olan dünya barışının tesisinde, Hz. Mevlâna'nın engin fikirlerinden yeterince istifade edilmesidir.

Çalışmamızda arz ettiğimiz amaç doğrultusunda ilgili kaynaklardan bilgi derlenecek, Mevlâna ve Mevlevîliğin etkileri belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Mevlevîlik, Mevlevîhaneler, Türk Dünyası, İslâm Coğrafyası.

* Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Farsça Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Kırıkkale/Türkiye; yakupsafak@hotmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-6940-3893>.

The Influence of Mevlâna on Our Culture and Literature

Prof. Dr. Yakup Şafak*

Summary:

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî is one of the most significant figures raised by the Turkish-Islamic civilization. With his works, ideas, and way of life, he has influenced many individuals and communities, emerging as a great thinker and a mystic who has always been loved and respected.

The Mevlevî Order, which was founded by him and systematized by his son Sultan Veled, has served our society for centuries. Spanning from Bosnia to Tabriz, from Istanbul to Mecca and Medina, the Mevlevî lodges have functioned as centers of culture and art, training valuable representatives in the fields of Sufism, literature, music, and other artistic disciplines.

Many statesmen and renowned figures have either joined this order or expressed their admiration for Mevlevîsm. From Sultan Ahmed, who composed poetry under the pen name Bahtî, to Nâbî, from Nef'î to Şeyh Gâlib, and from Yahya Kemal to Arif Nihad Asya, numerous poets have composed laudatory poems about Mevlâna.

The influence of Mevlâna was by no means confined to Anatolia. His teachings and the voice of Mevlevîsm resonated across Azerbaijan, Central Asia, and the Indian subcontinent, where many esteemed figures inspired by this tradition have emerged.

It is also possible to trace the impact of this legacy through the lyrics of the âyîn-i şerîf, which have been refined over centuries and have become emblematic of Mevlevîsm. The texts of these compositions -among the most magnificent works of our musical heritage- were primarily drawn from the words of Hz. Mevlâna and, occasionally, other great Mevlevî figures such as Sultan Veled. The Mevlevîs have also honored esteemed personalities outside the Ottoman realm who deeply revered Hz. Mevlâna, preserving their cherished memories in the âyîn-i şerîf, even if only through a few verses. Among these figures are Kâsım-ı Envâr (d. 1434), Abdurrahmân-ı Câmî (d. 1492), and Ali Şir Nevâyî (d. 1501).

Today, interest in Mevlâna and his works has grown immensely in both the East and the West, and scholarly research in this field has gained considerable momentum. Our hope is that Hz. Mevlâna's profound wisdom will be adequately utilized in fostering unity and solidarity within the Turkish and Islamic world, as well as in establishing global peace for those seeking justice, tranquility, and harmony.

In line with the objective presented in our study, relevant sources are to be compiled, and the impacts of Mevlâna and Mevlevîsm are to be analyzed.

Keywords: Mevlâna, Mevlevîsm, Mevlevî Lodges, Turkish World, Islamic Geography.

* Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Farsça Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Kırıkkale/Türkiye; yakupsafak@hotmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-6940-3893>.

